

**UCHWAŁA NR XXVII/216/2020
RADY GMINY GŁOGÓW**

z dnia 28 października 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Głogów na lata 2020-2023

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Gminy Głogów uchwala, co następuje:

§ 1.

Uchwala się Gminny program opieki nad zabytkami gminy Głogów na lata 2020-2023 (GPOnZ) w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2.

Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego i na stronie internetowej Urzędu Gminy.

§ 3.

Wykonanie Uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady

Piotr Cypryjański

Uzasadnienie

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w zakresie zadań własnych realizuje zadania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt. 9). Z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami wynika obowiązek sporządzenia przez gminę GPOnZ. Zgodnie z art. 87 ust. 2 Program ten ma na celu w szczególności:

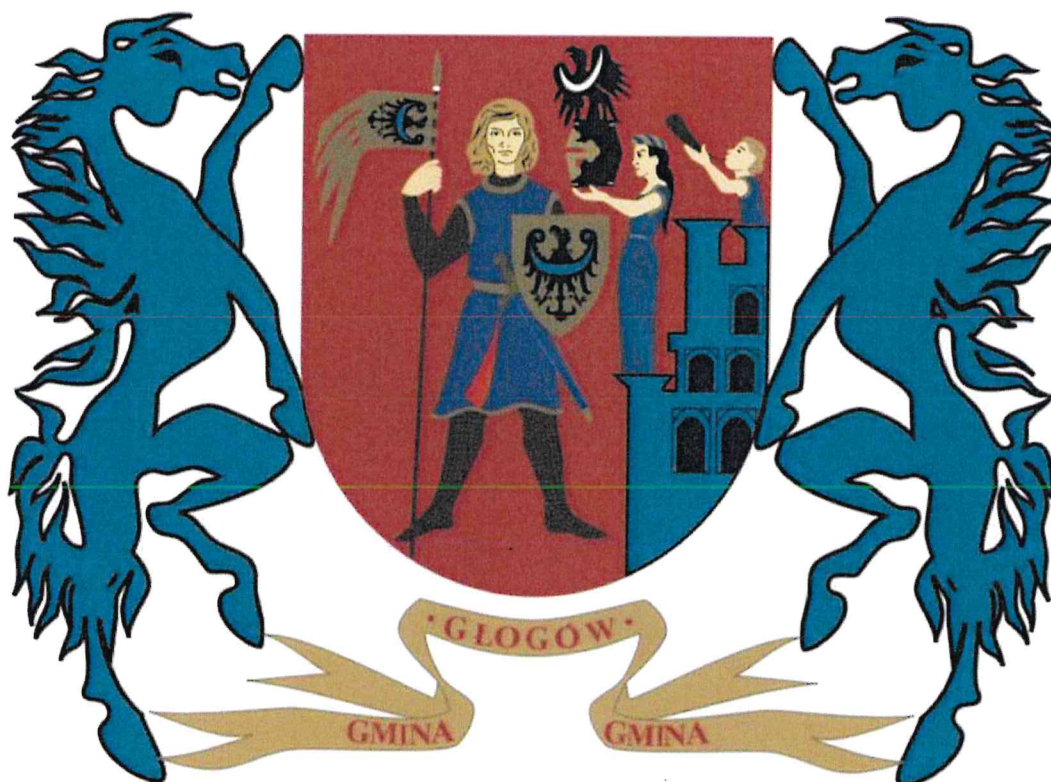
1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnienia uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatywę sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminując sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków. GPOnZ przyjmuje Rada Gminy Głogów, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 87 ust. 3). Ogłaszany jest on w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87 ust. 4). Z realizacji GPOnZ Wójt sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy (art. 87 ust. 5). Finansowanie realizacji GPOnZ może odbywać się z różnych źródeł: publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych - powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne) oraz ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych - stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.). Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania GPOnZ. Wypełniając obowiązek wynikający ze stosownych przepisów, uzasadnione jest podjęcie niniejszej uchwały.

PRZEWODNICZĄCY RADY

41
Piotr Cypryański

Załącznik do uchwały Nr XXVII/216/2020
Rady Gminy Głogów
z dnia 28 października 2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY GŁOGÓW NA LATA 2020-2023

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

KWIECIEŃ 2020

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	10
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	18
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	23
5.2.1. Charakterystyka gminy.....	23
5.2.2. Zarys historii gminy na tle historii regionu.....	24
5.3. Dziedzictwo materialne gminy Głogów i zabytki o najważniejszym znaczeniu.....	28
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	37
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	37
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	38
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	39
5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy.....	42
5.6. Dziedzictwo niematerialne.....	43
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	45
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	47
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	50
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	51
9.1. Dotacje.....	52
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe.....	54
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	56
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne.....	57
10. Bibliografia.....	58
11. Spis tabel i zdjęć.....	59
12. Załączniki.....	59

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023 (GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2016-2019 przyjętego uchwałą nr XXVIII/158/2016 Rady Gminy Głogów z dnia 21 listopada 2016 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji

o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

- f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
  - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
  - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19,** który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

    - 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
    - 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
    - 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

    - 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
    - 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

    - 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
    - 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
    - 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20,** który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
  - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
  - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
  - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2020 r. poz. 293). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa stanowi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2020 r. poz. 55), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 65). W rozumieniu ustawy celem publicznym jest między innymi opieka nad nieruchomościami stanowiącymi

zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2020 r. poz. 194). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo. Polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, instytucji filmowych, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki – ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej – prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (Dz. U. z 2019 r. poz. 688). W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz **Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem**.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2019 r. poz. 917). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów” (art. 1).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479), która mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:
Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupelnieniem na lata 2004-2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całość historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w Strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- rozwój kolekcji muzealnych – zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji do 2020 r. oraz w perspektywie do 2030 r., określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (projekt)**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

– obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

– obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane z pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałania odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

– **wojewódzkim:** Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020, Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030, Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego;

– **powiatowym:** Projekt Programu rozwoju Powiatu Głogowskiego na lata 2016-2020.

Poniżej przedstawiono analizę ww. dokumentów oraz obszarów – obiektów, które związane są nierozdzielnie z krajobrazem kulturowym gminy Głogów. GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

• **Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020**

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016-2020 został przyjęty uchwałą nr XXIII/687/16 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego w dniu 28 czerwca 2016 r.

Głównym celem Programu jest zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska. Przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalenie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego.

Zadania i działania wskazane do realizacji dotyczą m.in.:

- poprawy skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,
- systematycznego wzmocnienia i utrwalania tożsamości Dolnoślązaków,
- budowania wiedzy o zabytkach i efektywnego zarządzania tymi zasobami.

• **Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030**

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Jako cele strategiczne wyznaczono między innymi:

Cel strategiczny: Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Konkretyzacją tychże celów są cele operacyjne (priorytety) oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych.

Cel operacyjny: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego.

Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.
- Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.
- Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

W Strategii opisano środowisko kulturowe województwa. Na terenie województwa dolnośląskiego obserwuje się dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej. Większość miast Dolnego Śląska posiada historycznie wykształcony układ przestrzenny z obiektami zabytkowej zabudowy.

• **Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego**

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przyjęta uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r. W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

• **Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego**

Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został opracowany w 2018 r. Zastąpił on dotychczas obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Perspektywa 2020 przyjęty uchwałą nr XLVIII/1622/2014 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 r.

Plan uwzględnia wymogi, określone w art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i określa między innymi system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wyznaczona wizja zagospodarowania przestrzennego: Jeden region, różne obszary, spójny rozwój, różne Potencjały – Dolnyśląsk 2030.

Wizja zagospodarowania przestrzennego województwa, określająca Dolny Śląsk 2030 jako jeden region rozwijający się w sposób spójny, ale złożony z różnych obszarów o odmiennych potencjałach, została opisana za pomocą czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych dokonuje się w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz przy uwzględnieniu zróżnicowanych zasobów krajobrazowych, prowadzony jest w sposób minimalizujący szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno-przestrzenne:

- przeciwdziałanie skutkom degradacji krajobrazu jest skuteczne, zasoby krajobrazowe są uwzględniane w zagospodarowaniu przestrzennym a obszary wyróżniające się pod względem krajobrazu zachowują swoją wizualną odrębność;
- obszary cenne przyrodniczo stanowią system odporny na zagrożenia;
- najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego;
- cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie;
- zasoby rolniczej przestrzeni produkcyjnej są wykorzystywane z uwzględnieniem naturalnych uwarunkowań;
- zasoby kopalin użytecznych są chronione i racjonalnie użytkowane;
- zintegrowany system magistralnych szlaków turystycznych wzmacnia gospodarczo udostępniane ośrodki i obszary.

W Planie wyznaczono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego. Poniżej przedstawione te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wynika z wielonarodowej i wielowyznaniowej specyfiki regionu. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Zasoby te stanowią bardzo istotny czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego. Zapewnienie ochrony i opieki nad zabytkami należy do kompetencji organów administracji publicznej. Samorząd województwa wykonuje zadania w tym zakresie jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za ochronę zabytków na terenie województwa oraz jako właściciel zabytków stanowiących mienie województwa.

Najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy.

Ustalenia w zakresie polityki Samorządu Województwa Dolnośląskiego

Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym:

- 1) poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa,
- 2) zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa.
2. Wskazanie w Planie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego.
3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez:
  - 1) opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym,
  - 2) włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa,
  - 3) poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.
4. Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrów turystycznych.

Postulaty kierowane do gmin:

1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków.
2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków).
3. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych.
4. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
5. Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez:
  - 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi,
  - 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu.
6. Integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (wzdłuż rzek o sezonowej zmienności poziomu wód).

• Projekt Programu rozwoju Powiatu Głogowskiego na lata 2016-2020

Projekt Programu rozwoju Powiatu Głogowskiego na lata 2016-2020 został opracowany w 2015 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Głogowskiego na lata 2010-2015.

Jest to dokument planistyczny, który określa strategiczne kierunki rozwoju mające wpływ na zrównoważony rozwój powiatu i będącego spójnym z celami dokumentów strategicznych szczebla wojewódzkiego, krajowego i unijnego.

W Programie wyznaczono cele ogólne oraz szczegółowe wraz z działaniami. W obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego można wskazać na:

Cel ogólny – Rozwój społeczno-gospodarczy.

Cel szczegółowy – Wspieranie działalności turystycznej, kulturalnej, i sportowej.

Cel zostanie zrealizowany poprzez rozwój i modernizację infrastruktury turystycznej oraz promocję turystycznie atrakcyjnych miejsc w powiecie. Wsparcie działalności kulturalno-sportowej poprzez dotacje dla organizacji pozarządowych oraz działalności własnej powiatu. Propagowanie lokalnego folkloru, tradycji i rzemiosła.

Działania:

- Modernizacja szlaków turystycznych w Powiecie Głogowskim.
  - Zagospodarowanie szlaków turystycznych.
  - Rozwój ścieżek turystycznych (rowerowych, pieszych, wodnych).
  - Modernizacja zabytków.
  - Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami.
- Cel szczegółowy – Ochrona dziedzictwa kulturowego.

Działania:

- Ochrona i wsparcie remontów zabytków.
- Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.
- Ochrona i wsparcie dziedzictwa kultury ludowej.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z dokumentami:

- **Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych**

Gminny plan ochrony zabytków gminy Głogów na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych został opracowany w 2005 r. Aktualizowany został w 2020 r.

Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głogów**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głogów zostało przyjęte uchwałą nr XV/139/2000 Rady Gminy Głogów z dnia 30 czerwca 2000 r. Zmienione uchwałą nr VI/52/2003 Rady Gminy w Głogowie z dnia 22 maja 2003 r., następnie uchwałą nr XVIII/156/2005 Rady Gminy w Głogowie z dnia 24 lutego 2005 r., uchwałą nr VI/46/2007 Rady Gminy w Głogowie z dnia 28 września 2007 r. oraz uchwałą nr III/15/2018 Rady Gminy w Głogowie z dnia 12 grudnia 2018 r.

W Studium dokonano analizy przestrzennej obszaru gminy i określono główne kierunki jej rozwoju. Studium jest aktem kierownictwa wewnętrznego, uchwalanego przez radę gminy. Nie daje jednak podstawy prawnej do wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Głównym zadaniem Studium jest wzmocnienie proekologicznych działań chroniących naturalne zasoby przyrody, substancji zabytkowej oraz kontynuację pozytywnych trendów rozwoju przestrzennego, uwzględniającego specyfikę gminy. Na jej terenie nie występują krytyczne sytuacje konfliktowe wymagające radykalnych przeciwdziałań w przestrzeni.

Szczegółowe sposoby ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków powinny być przesądzone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Dopuszcza się wprowadzenie w planach miejscowych innych (np. dodatkowych, bardziej szczegółowych lub mniej szczegółowych) zapisów służących ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

Ochroną konserwatorską objęte zostają obszary, zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych, ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Dla obiektów objętych wpisem do gminnej ewidencji zabytków obowiązują m. in. następujące wymogi konserwatorskie:

- utrzymać historyczną formę architektoniczną budynku (utrzymanie gabarytów wysokościowych, formy/kształtu dachu i rodzaju pokrycia dachowego, kompozycji i wystroju architektonicznego elewacji, formy stolarki okiennej i drzwiowej);
- dopuszcza się wymianę stolarki okiennej z odtworzeniem oryginalnych podziałów słupków i szprosów; zakazuje się stosowania podziałów imitujących szpros wewnątrz szyb; nakazuje się stosowanie jednolitej kolorystyki stolarki okiennej w jednym budynku; w przypadku zachowanej ozdobnej, drewnianej stolarki okiennej należy stolarkę zachować lub odtworzyć, w przypadku zachowanej zabytkowej stolarki drzwiowej nakazuje się jej zachowanie lub odtworzenie;
- nakazuje się zachowanie i wyeksponowanie oryginalnego wyglądu elewacji tj. kompozycji architektonicznej, osi otworów okiennych i drzwiowych, architektonicznych detali wystroju elewacji, oryginalnych konstrukcji murów (np. mur szachulcowy), materiału wykończeniowego, oryginalnych drewnianych ganków i balkonów;
- zakaz umieszczania elementów technicznego wyposażenia budynków na fasadach (klimatyzatorów, anten satelitarnych, przewodów dymowych i wentylacyjnych, reklam niezwiązanych z prowadzona w danym obiekcie działalnością);
- zakazuje się stosowania sztucznych okładzin na elewacjach np. siding; nakazuje się stosowanie kolorystyki elewacji w odcieniach naturalnych, elewacje należy malować monochromatyczne;
- w odniesieniu do obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków stosuje się przepisy odrębne z zakresu prawa budowlanego oraz ochrony zabytków.

Dla stanowisk archeologicznych (poza wpisanymi do rejestru zabytków) oraz ich bezpośredniego sąsiedztwa, ustala się ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dopuszcza się wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W strefie ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego obowiązują m. in. następujące wymogi konserwatorskie:

- dla nowej zabudowy należy dokładnie określić jej parametry, tzn. podać minimalną i maksymalną wysokość (do kalenicy i do gzymsu koronującego), kąty nachylenia dachów i ich pokrycie, typ ogrodzeń (od ulicy nie stosować ogrodzeń betonowych);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z odpowiednimi przepisami odrębnymi dotyczącym ochrony zabytków.

Dopuszcza się wyznaczenie stref obserwacji archeologicznej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla dawnych wsi o metryce średniowiecznej w granicach siedlisk oraz dla obszarów o zachowanych reliktach intensywnego pradziejowego i historycznego osadnictwa przewidzianych pod zainwestowanie.

W strefie obserwacji archeologicznej „OW” obowiązuje współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków, zgodnie z odpowiednimi przepisami odrębnymi dotyczącym ochrony zabytków.

Strefę ochrony zabytkowego układu ruralistycznego wyznaczono dla obszaru dawnych wsi. W strefie ochrony zabytkowego układu ruralistycznego obowiązują m. in. następujące wymogi konserwatorskie:

- ochronie podlega zachowany układ dróg, historyczna linia zabudowy, zasady zagospodarowania parceli;
- trwałe zachowanie i rewitalizacja historycznego układu przestrzennego we wszystkich jego elementach;
- dostosowanie nowych obiektów do historycznej kompozycji przestrzennej i historycznej architektury (linia zabudowy oraz sposób usytuowania budynku w stosunku do drogi, wyznaczone przez zachowaną zabudowę historyczną, utrzymanie gabarytów wysokościowych zabudów wytyczonych wysokością zachowanej zabudowy historycznej);
- należy wykluczyć lokalizację obiektów o formach i kubaturze obcych w historycznie ukształtowanej przestrzeni;
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z odpowiednimi przepisami odrębnymi dotyczącym ochrony zabytków.

Odnosnie kształtowania nowej zabudowy na terenie dawnych wsi, nowe budynki winny mieć:

- geometrię dachu – układ połaci dachowych: dach dwuspadowy, o kącie nachylenia połaci dachowych 38°-45°;
- pokrycie dachu – dachówka karpiówka ceramiczna lub cementowa w kolorze naturalnej czerwieni, matowa;
- zastosowane materiały nawiązujące do lokalnej tradycji budowlanej jak: tynk, cegła klinkierowa, zakazuje się kształtowania elewacji zewnętrznych z drewnianych bali nieotynkowanych oraz stosowania sztucznych okładzin na elewacjach np. siding;
- zakaz stosowania kolumn, podpór o przekroju koła oraz wieżyczek, baszt, w elewacjach, w przypadku podparcia dachu ganku, należy zastosować lekką konstrukcję drewnianą;
- obowiązuje stosowanie ogrodzeń ażurowych, zakaz, stosowania ogrodzeń z prefabrykowanych paneli betonowych, stosowanie elementów prefabrykowanych dopuszcza się tylko jako słupki i podmurówki ogrodzeń.

Na terenie gminy Głogów znajdują się zabytkowe układy zieleni: (parki, cmentarze, aleje) wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Obiekty te podlegają ochronie bez względu na stan zachowania, dlatego też konieczne jest ich zachowanie poprzez uzupełnienie lub odtworzenie historycznej kompozycji. Restauracja, zabytkowych założeń nie może ograniczać się jedynie do zieleni, ale musi także uwzględniać układ wodny i elementy małej architektury.

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Głogów**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Głogów jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Na terenie gminy Głogów funkcjonuje 38 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zostały przedstawione poniżej w Tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Lista obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Głogów

LP.	NR UCHWAŁY	DATA	NAZWA MPZP LUB ZMIANY
1	XXVII/158/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zalesień gruntów rolnych we wsi Wilków
2	XXVII/159/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części działki nr 648/271 w Wilkowie
3	XXVII/160/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy jednorodzinnej na działce nr 453/3 w Wilkowie
4	XXVII/161/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 645/271 w Wilkowie
5	XXVII/166/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego systemu zaopatrzenia w gaz wsi Serby, Serby Stare, Grodziec Mały, Klucze, Wilków i Krzekotów oraz Borek i Zabornia w gminie Głogów
6	XXVII/167/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zalesień gruntów rolnych we wsi Krzekotów
7	XXVII/168/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działek nr 54/2, 54/3, 54/4 i 54/5 w Kluczach
8	XXVII/169/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki 91/1 oraz części działki nr 106 w Grodźcu Małym
9	XXVII/170/97	18.03.1997 r.	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części działek nr 83 i 85 w Serbach
10	XXVII/171/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 105 w Serbach
11	XXVII/172/97	18.03.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działek nr 193 i 194 w Serbach
12	XXVII/173/97	18.03.1997r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 207 i części działek nr 206/12 i 95 w Serbach
13	XXXII/187/97	24.06.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 362/1 w Ruszowicach
14	XXXII/188/97	24.06.1997 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 54/7 w Broku
15	XXVII/232/2002	22.03.2002 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 196/2 w Grodźcu Małym
16	XXXI/279/2002	12.09.2002 r.	w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Głogów – obręb Ruszowice
17	V/39/2003	21.03.2003 r.	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Głogów
18	V/40/2003	21.03.2003 r.	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Głogów w części obrębu Serby
19	VIII/70/03	26.09.2003 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 54/11 w Borku

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

LP.	NR UCHWAŁY	DATA	NAZWA MPZP LUB ZMIANY
20	X/89/03	28.11.2003 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Głogów w części obrębu Serby
21	X/90/03	28.11.2003 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Głogów w części obrębu Serby
22	XV/132/2004	24.09.2004r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Głogów w części obrębu Serby
23	XXVII/203/2006	03.03.2006 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działki nr 103 położonej w Serbach gm. Głogów, przy ul. Ogrodowej i Kwiatowej
24	IV/33/2007	30.03.2007 r.	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Głogów w części obrębu Serby
25	XI/112/08	05.08.2008 r.	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek o nr ewid. 571, 571 oraz części działek o nr ewid. 573, 574, 570 i 587 położonych w Ruszowicach, gm. Głogów
26	XIX/175/2009	04.09.2009 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego „Głogów Głęboki Przemysłowy” części obrębu Turów gmina Głogów
27	XXV/236/2010	10.11.2010 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Krzekotów, gmina Głogów
28	XXV/237/2010	10.11.2010 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Ruszowice, gmina Głogów, z uwzględnieniem terenu górniczego „Głogów Głęboki Przemysłowy”
29	XXXVII/212/2013	08.11.2013 r.	w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części działek o nr ewid. 89/4 oraz 90/1 położonych w obrębie Ruszowice gmina Głogów
30	XL/231/2014	20.02.2014 r.	w sprawie uchwalenia oraz zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Serby gmina Głogów
31	XLIX/274/2014	14.11.2014 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Ruszowice gmina Głogów
32	VII/55/2015	28.05.2015 r.	w sprawie uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Ruszowice gmina Głogów
33	XVII/112/2016	31.03.2016 r.	w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Ruszowice gmina Głogów
34	XXVII/153/2016	07.11.2016 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dz. o nr ewid 51/1 oraz części działki nr 550/29 obręb Borek-Zabornia gmina Głogów
35	XXIV/139/2016	26.08.2016 r.	w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu Grodziec Mały gmina Głogów
36	XXVI/151/2016	10.10.2016 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Ruszowice gmina Głogów

LP.	NR UCHWAŁY	DATA	NAZWA MPZP LUB ZMIANY
37	XXXV/188/2017	09.03.2017 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Głogów dla części obrębów geodezyjnych: Grodziec Mały, Serby, Krzekotów, Wilków na trasie napowietrznej linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 110 kV S-450 relacji: stacja 110/6 kV Huta Głogów 2 – stacja 110/20 kV Wschowa.
38	XIII/95/2019	30.08.2019 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obręb Serby gmina Głogów – część I

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Krajobraz kulturowy gminy ukształtowany został w oparciu o następujące uwarunkowania, mające wpływ na aktywność społeczną regionu w czasach historycznych:

- bardzo dobre warunki glebowe i klimatyczne sprzyjające rozwojowi rolnictwa,
- historia osadnicza sięgająca epoki kamienia, nieprzerwana od czasów plemiennych,
- sąsiedztwo żeglownej rzeki i konsekwencje jej nieuregulowania,
- satelitarne położenie wokół Twierdzy Głogów i miasta obecnie funkcjonującego jako dynamiczny ośrodek przemysłowy (złóża rud miedzi wykorzystywane od lat 50-tych XX w.),
- dogodne położenie względem szlaków komunikacyjnych.

Aktywność ekonomiczna regionu i pozostała działalność jego mieszkańców pozostawały i pozostają w ścisłym związku z jego walorami terenowymi. W związku z udziałem w licznych konfliktach zbrojnych, przeniesieniem dwóch wsi, pożarami i bardzo częstymi zniszczeniami w wyniku powodzi, wysiedleniem wsi Rapocin z powodu zanieczyszczenia środowiska, na terenie gminy zachowało się stosunkowo niewiele obiektów zabytkowych.

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Głogów położona jest w centralnej części powiatu głogowskiego, w płn. części województwa dolnośląskiego. Należy do mniejszych gmin w Polsce. Graniczą z nią: od płn. – gminy Kotla i Szlichtyngowa, od wsch. – gmina Pęcław, od pld.-wsch. – gmina Grębocice, od pld.-zach. – gmina Jerzmanowa, od zach. – gmina Żukowice. W centralnej i zach. części gminy znajduje się gmina miejska Głogów. Sieć osadniczą tworzy 13 miejscowości: Borek, Bytnik, Grodziec Mały, Klucze, Krzekotów, Przedmoście, Ruszowice, Serby, Serby Stare, Szczyglice, Turów, Wilków i Zabornia oraz wieś Rapocin, wysiedlana od 1985 r. z powodu skażenia terenu.

Część obszaru gminy leży w obrębie terenów eksploatacji górniczej rud miedzi ZG Rudna, Polkowice – Sieroszowice oraz Głogów Głęboki Przemysłowy (KGHM). Sąsiedztwo ważnego ośrodka przemysłowego stwarza duże możliwości rozwoju działalności gospodarczej.

Pod względem fizyczno-geograficznym obszar gminy należy do makroregionu Niziny Południowowielkopolskiej, mezoregionu Pradoliny Głogowskiej.

Walorem gminy jest różnorodne ukształtowanie powierzchni. Krajobraz formują kompleksy leśne oraz liczne ciek i zbiorniki wodne.

Największą arterią wodną jest rzeka Odra, która dzieli gminę na dwie części. Sieć hydrograficzną uzupełniają: w części półn. – Krzycki Rów, w części półd.-wsch. rzeki: Rudna z siecią kanałów oraz Czarna.

Na terenie gminy występują następujące formy ochrony przyrody:

- obszar NATURA 2000 – OSO Łęgi Odrzańskie (gmina Głogów i Pęcław),
- użytek ekologiczny – Łęgi Głogowskie.

5.2.2. Zarys historii gminy na tle historii regionu

Teren dzisiejszej gminy wiejskiej Głogów, jak i całego regionu głogowskiego, od pradziejów był jednym z głównych skupisk osadniczych Dolnego Śląska. Osadnictwu sprzyjało występowanie żyznych gleb w pasie nadodrzańskim i na przedpolu Wzgórz Dalkowskich, bród na Odrze oraz położenie na skrzyżowaniu dróg handlowych świata starożytnego, ukierunkowanych na wybrzeże Bałtyku, dokąd kupcy jeździli po cenny bursztyn.

Ślady osadnictwa na ziemi głogowskiej identyfikowane są począwszy od epoki kamiennej, poprzez wspaniały rozwój kultury łużyckiej we wczesnym okresie żelaza (650-450 r. p.n.e.), najazdy scytyjskie ok. 500 r. p.n.e., po okres wczesnego średniowiecza, gdy w I w. n.e. nastąpiło znaczne ożywienie rozwoju gospodarczego. W oparciu o materiał archeologiczny można stwierdzić, że w rejonie Głogowa najstarsze osady wczesnośredniowieczne zakładano w pobliżu Odry, na wyniesionych wyspach rzecznych, bądź też na południowej krawędzi Pradoliny Barycko-Głogowskiej. W okresie wczesnych grodów śląskich, poprzedzającym powstanie państwa Piastów, tereny ziemi głogowskiej zamieszkiwali słowiańscy Dziadoszanie. Informację o nich podaje Geograf Bawarski, datowany na poł. IX w., potwierdzają wykopaliska, skupiska śladów osadnictwa oraz osad w bezpośrednim otoczeniu Głogowa.

Największy ośrodek osadniczy regionu - Głogów, wymieniony już w 1010 r., jako jeden z kluczowych grodów w monarchii piastowskiej, od poł. XIII w. stał się rezydencją książąt. Od 1178 r. tereny te znalazły się w dzielnicy senioralnej Władysława II Wygnańca i w efekcie dalszego podziału ziem śląskich między jego potomków, znalazły się w Księstwie Głogowskim utworzonym w latach 1251-1254. Po rozpadzie monarchii Piastów śląskich Księstwo stopniowo przechodziło w strefę wpływów czeskich, w latach 1336/1392-1526 było formalnie częścią państwa czeskiego (w latach 1469-1490 – należało do Węgier).

Wsie leżące w okolicach Głogowa, do poł. XII w., stanowiły własność książęcą stopniowo przechodząc w ręce wielkich właścicieli ziemskich, głównie klasztorów i kościołów, a zwłaszcza biskupstwa wrocławskiego. Pod koniec XIII w., wraz z szybkim rozwojem osadnictwa, zaczął się okres znacznego rozwoju ekonomicznego regionu. Dążenie do powiększania majątków ziemskich prowadziło do zagospodarowania lasów i nieużytków oraz wykupywania ziemi drobnego rycerstwa. Ożywiony ruch kolonizacyjny sprzyjał powstawaniu nowych wsi, przeważnie owalnic i ulicówek. W 2 poł. XIII w. i w pocz. XIV w. w okolicach Głogowa powstało 41 nowych miejscowości, stanowiących własność biskupstwa wrocławskiego. W 1305 r. biskupstwo było właścicielem, między innymi, wsi z obecnej gminy Głogów: Przedmoście, Rapocin, Ruszowice. Proces rozwojowy zahamowany został w XV w. przez najazd husytów i towarzyszące mu spustoszenia, w wyniku których 25% gruntów uprawnych legło odłogiem. W okolicach Głogowa powstało wówczas zaledwie pięć nowych osad, w tym Serby (1438 r.).

Lata 1526-1740 na Śląsku to panowanie Habsburgów. W XVI w. i na pocz. XVII w. miasto Głogów i okoliczne wsie przeżywały okres największego rozkwitu. Był to okres rozwoju systemu folwarczno-

pańszczyźnianego, wraz z którym pojawił się nowy system osadnictwa. We wsiach lokowano, nie kmieci posiadających własną ziemię, lecz zagrodników i chałupników posiadających niewielkie działki. W okolicach Głogowa powstało wówczas 9 osad, o charakterze nieregularnym i rozproszonym, bez wyraźnych granic, np. Zabornia. W XVI w. też znacznie wzrosła liczba mieszkańców wsi. Przeważał w nich żywioł polski, o czym świadczy fakt, że w Szymocinie w 1499 r. ufundowano uposażenie dla kaznodziei niemieckiego „a pociechę Niemcom, którzy wtedy między Polakami zaczęli osiadać”. Od 2 poł. XVI w. nastąpił rozwój luteranizmu, trwający do końca wojny 30-letniej.

W 1741 r. tereny ziemi głogowskiej wraz z całym Śląskiem przeszły pod panowanie pruskie. Sam Głogów, w latach 1741-1808, był stolicą jednego z dwóch departamentów kameralnych na Śląsku. W końcu XVIII w. był centralnym ośrodkiem regionalnym dla północnego Śląska. Zajęcie Śląska przez Fryderyka II spowodowało kolejną falę intensywnego rozwoju osadnictwa, głównie pruskiego. Równocześnie prowadzono prace melioracyjne, komasację rozproszonych gruntów, osuszanie błot i torfowisk, karczowanie lasów oraz zagospodarowanie ugorów. Bezpośredni udział w tych pracach brali mieszkańcy głogowscy, do których należało wówczas 18 wsi w okolicach miasta, między innymi: Bytnik, Grodziec Mały, Krzekotów, Serby, Wilków, Ruszowice. Rolnictwo głogowskie przeżywało renesans. Uprawiano przede wszystkim: żyto, owies, jęczmień, pszenicę, zaś na ziemiach dotąd leżących odłogiem zaczęto uprawę ziemniaków. Silnie rozwinęło się warzywnictwo, szczególnie w okolicach Przedmościa. Gospodarka hodowlana rejonu zajmowała przodującą pozycję na dolnym Śląsku. Rozwijała się przede wszystkim hodowla wołów, krów i owiec.

Na rozwój wsi wokół Głogowa wpływ miała również rozbudowa twierdzy głogowskiej, wzniesionej w latach 1630-1632, podjęta przez Prusy w 1742 r. Prowadzono naprawę fortyfikacji, opalisadowanie twierdzy, wznoszenie niezbędnych budowli, rozszerzenie zewnętrznych fortyfikacji i budowę całej infrastruktury łącznie z koszarami. Od kwietnia do października 1775 r. przy budowie zatrudniano 1500 robotników i 25 czterokonnych fur. Na pastwisku dominium pod Małym Groźcem założono cegielnię. Ostatni okres umocnień rozpoczął się w 1781 r., wówczas do fortyfikacji włączono między innymi teren miejskiego folwarku w Ruszowicach i zlikwidowano część wzniesień na prawym brzegu ruszowickiego strumienia młyńskiego.

Mimo prosperity gospodarczej wydarzenia polityczne – kampania napoleońska i wojna siedmioletnia – negatywnie odbiły się na rozwoju regionu. Wiele wsi zostało zniszczonych, wskutek epidemii zmarło bardzo wielu mieszkańców.

Dalsze lata XIX w. były dla regionu okresem względnej stabilizacji i rozwoju. W 1846 r. uruchomiono pierwszą linię kolejową, a w najbliższym okresie kolejne jej odcinki, dzięki czemu uzyskano połączenia z Wrocławiem, Poznaniem, Bydgoszczą i Gdańskiem, w 1928 r. – wybudowano drogę łączącą Głogów z szosą Berlin – Wrocław. W latach 1936-1937 administracja niemiecka zmieniła nazwy zbyt polsko brzmiących miejscowości.

Wyzwalenie w styczniu 1945 r. spowodowało wiele spustoszeń, zwłaszcza dla Głogowa – miasto uległo prawie całkowitemu zniszczeniu. Mniej ucierpiały sąsiednie miejscowości. Po wojnie rozwój Głogowa i okolic związany był przede wszystkim z Legnicko -Głogowskim Okręgiem Miedziowym. W lipcu 1945 r. utworzono województwo wrocławskie i powiat głogowski. W marcu 1950 r. utworzono 17 województw, powiat głogowski wcielono do województwa zielonogórskiego. W 1972 r. ponownie utworzono gminy, w tym gminę wiejską Głogów. W 1990 r. weszły w życie ustawy o samorządzie terytorialnym, Urząd Rejonowy w Głogowie objął swym działaniem 8 gmin wiejskich dawnego powiatu głogowskiego. W 1999 r. reforma administracji państwowej ustanowiła aktualny podział administracyjny.

Poniżej przedstawiono zarys historii poszczególnych miejscowości gminy Głogów:

Borek – miejscowość wzmiankowana w 1298 r. była prawdopodobnie w posiadaniu miasta. W 1580 r. znana jest pod nazwą Sbonk, potem Sabor, od lat 30-tych XX w. – Borkau.

W 1766 r. wieś należała do hrabiny Constantine von Kayserling z domu Kalkrauth, wraz z pałacem, parkiem i folwarkiem. Następnie do królewskiego urzędnika Lucasa, po którego śmierci w 1826 r. stała się własnością królewskiego posła pruskiego na dworze rosyjskim – Augusta von Liebermana. Od jego spadkobierców posiadłość w 1850 r. nabył von Leheldt i w posiadaniu jego rodziny Borek pozostawał do okresu II wojny światowej. W pocz. XX w. we wsi działała cegielnia, rzeźnia i zajazd.

Bytnik – data założenia osady pozostaje nieznana. W okresie XVI w. – koniec XVIII w. wieś stanowiła własność miasta Głogowa. W 1679 r. wzmiankowana jest jako Beuting, później Beuthing, po 1945 r. Bytomin. Na płn.-zach. krańcu wsi zlokalizowano ślady kultur neolitycznych (kultura pucharów lejkowatych), ślad kultury łużyckiej z późnej epoki brązu oraz ceramikę późnośredniowieczną i nowożytną. Odkryto również cmentarzysko ciałopalne z okresu halsztackiego. Sporą część tego znaleziska datowano ogólnie na wczesną epokę żelaza – okres przedrzymski ale chronologia cmentarzyska jest dłuższa, sięga początku okresu wpływów rzymskich. Po płn. stronie wsi zlokalizowano również osadę z młodszego okresu przedrzymskiego, która jest dość typowym przykładem założenia z terenu środkowego Nadodrza (cechy stanowisk grupy gubińskiej kultury jastorfskiej).

Grodziec Mały – wieś przeniesiona została w obecne miejsce po wojnach napoleońskich. W okresie przedpiastowskim w jej pobliżu zlokalizowany był gród Dziadoszan. Miejscowość wzmiankowana jest w 1159 r. jako Grodis, w 1302 r. – jako Groti-szcz, później Klein Groditz, od lat 30-tych XX w. – Niederfeld. Początkowo stanowiła własność książęcą. W XVII w. znajdował się tu kościół i dwór w posiadaniu Kamery Dworskiej. W 1687 r. wieś wraz z majątkiem zakupiona została przez zarząd miejski Głogowa za 3000 reńskich guldenów i była własnością miasta jeszcze w końcu XVIII w. Miasto miało tu swój folwark.

Grodziec Mały wielokrotnie ucierpiał z powodu oblężeń Głogowa. W czasie walk o Twierdzę Głogów w 1740 i 1741 r. we wsi kwaterowały wojska pruskie. Po wojnie pod Grodźcem wybudowano cegielnię, dostarczającą cegłę na rozbudowę twierdzy. W czasie obrony miasta w 1813 r. Francuzi zniszczyli wieś prawie całkowicie, lecz dzięki odszkodowaniom wojennym zarząd miejski od 1815 r. podjął się jej odbudowy. Ze względów strategicznych przesunięto wieś ok. 1,5 km na płn.-zach.

W 1829 r. majątek Grodziec Mały wydzierżawił kapitan Ludwik Jagwitz, posiadacz dziedzicznego szlachectwa. W 1857 r. uruchomiono połączenie z Leszna, w 1913 r. powstało rozgałęzienie kolei z kierunkiem na Sławę. W 1893 r. wybudowano nowy cmentarz, w 1902 r. – ewangelicką kaplicę.

Kluze – o miejscowości niewiele wiadomo. Wzmiankowana w 1262 r. jako Clazicov, potem jako Klautsch, od lat 30-tych XX w. – Seehagen. W 1624 r. jej mieszkańcy zobowiązani byli do pańszczyzny pieszej i sprzężajnej na rzecz starosty głogowskiego oraz uiszczali czynsz częściowo pieniężny, częściowo w inwentarzu żywym. W latach 30-tych XX w. znajdował się tu Obóz Służby Pracy 1/01 – „a Hochmeister Conrad v. Erlichhausen” (Wielki Mistrz Konrad von Erlichhausen”) – masowej organizacji przystosowania obywatelskiego i wojskowego młodzieży w III Rzeszy, która w czasie wojny wykonywała funkcje pomocnicze wobec Wehrmachtu.

Krzekotów – wieś wzmiankowana jako Gross Vorwerk w 1582 r., kiedy założono folwark znajdujący się w rękach mieszczan głogowskich. Wieś i folwark były własnością miasta jeszcze w końcu XVIII w.

Przedmoście – w okresie plemiennym funkcjonowało tu jedno z ważniejszych grodzisk Dziadoszan datowane: od poł. IX do 1 poł. X w. – I faza oraz od 2 poł. X w. do 1 poł. XI w. – II faza. Usytuowane w odległości ok. 2 km na płn.-wsch. od obecnej wsi, na polu ornym, wkomponowane było w naturalną kępę, od płn. okoloną dawnym meandrem nurtu Odry. Grodzisko było dwuczłonowe. Pierwszy człon, z majdanem o powierzchni około 0,08 ha, otoczony był wałem o szer. ok. 14 m przy podstawie i wys. do ok. 2,5 m. Drugi człon, o powierzchni ok. 1,5 ha, otoczony był wałem zewnętrznym. Całość ujęta była wspólną fosą, dzięki czemu założenie posiadało wyjątkowo dogodne warunki obronne. Wielkość i dwuczłonowość założenia oraz jego centralne usytuowanie świadczą o dominacji w terenie.

W czasach historycznych pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1290 r. (Przedemost); kolejne: z 1298 r. (Predmost), z 1305 r. (Prsedmoscze), z 1396 r. (Predmost). W 1305 r. Przedmoście wymieniane jest w księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego. W 1624 r. mieszkańcy wsi zobowiązani byli do pańszczyzny pieszej i sprzężajnej na rzecz starosty głogowskiego oraz uiszczali czynsz częściowo pieniężny, częściowo w inwentarzu żywym.

W 1842 r. wieś dzieliła się na trzy części: dwie należące prywatnych właścicieli i część królewską. Było tu wówczas 137 domów, dwa folwarki i 1109 mieszkańców, w tym 296 katolików. Ponadto szkoła

ewangelicka i szkoła katolicka oraz młyn wodny. Hodowano owce i bydło. W XVIII w. wieś słynęła z uprawy warzyw.

Rapocin – pierwsza wzmianka o wsi (Rapozin) pochodzi z 1297 r., dotyczy proboszcza Gottfridusa. Potem pojawia się nazwa Rapsen. Kościół w Rapocinie wraz z całą wsią, od 1307 do 1810 r., należał do zakonu klarysek w Głogowie. Parafia została ustanowiona w 1929 r., liczyła 1464 katolików (sam Rapocin 222 katolików i 36 protestantów), obejmowała wsie: Rapocin, Biechów, Bogomice, Grodziec Mały, Moszowice, Zabiele, Sobczyce i Ceber. W 1624 r. mieszkańcy wsi zobowiązani byli do pańszczyzny pieszej i sprzężajnej na rzecz starosty głogowskiego oraz uiszczali czynsz częściowo pieniężny, częściowo w inwentarzu żywym.

W wyniku skażenia środowiska, począwszy od 1985 r., wieś Rapocin stopniowo wysiedlano. Pozostał jedynie zespół kościelny z niewielkim cmentarzem przykościelnym, otoczonym murem (XV w.), do którego przylega kaplica Góry Oliwnej (2 poł. XVIII w.), z polichromiami na stropie (w ruinie).

Ruszowice – wzmiankowane w 1290 r. jako Raschawicz: Henryk II Głogowski przekazał wieś na własność mieszkańcom Głogowa. Już w 1295 r. miejscowość wymieniana jest w księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego jako Rustowicz. W 1307 r. – Ruschewich: książę nadał dla klasztoru klarysek ogród drzewny pod Ruszowicami (obecny Paulinów). Podczas pobytu w Głogowie króla Ferdynanda V w 1617 r. w Ruszowicach zakwaterowanych było 300 królewskich rajtarów. Od lat 30-tych XX w. funkcjonowała nazwa Rauschenbach. W okresie XVI w. – koniec XVIII w. miejscowość była własnością mieszczan głogowskich, znajdował się tu folwark miejski, który w 1741 r. wykorzystano do rozbudowy Twierdzy Głogów.

W czasie walk o Głogów Ruszowice często służyły za kwaterę dowództwa. Podczas wojny 30-letniej kwaterował tu książę Wallenstein, w 1642 r. – arcyksiążę Leopold Wilhelm w wojnie przeciw Szwedom. Zaraza w 1631 r. spowodowała śmierć niemal wszystkich rodzin, pozostało 7 małżeństw. W 1741 r. kwaterę w Ruszowicach miało dowództwo wojsk pruskich w wojnie o Śląsk. W 1881 r. założono nowy cmentarz, w 1882 r. powstała szkoła ewangelicka, w 1886 r. wzniesiono dom szkolny. Oberwanie chmury w 1905 r. spowodowało we wsi duże spustoszenia, w efekcie czego uregulowano rzeczkę płynącą przez Ruszowice.

Serby – największa miejscowość gminy wzmiankowana była w 1309 r. jako Zerbe, znana też jako Serby, Cerba, Czerbe, Czirbe, Zurbe, Zerbpotem Zerbau, od lat 30-tych XX w. – Lerchenberg. Osada wzmiankowana w kościelnym dokumencie fundacyjnym, już w średniowieczu wykupiona została przez głogowskich mieszczan i pozostawała ich własnością jeszcze w końcu XVIII w. W średniowieczu Odrę pod Serbami (dziś Stara Odra) przekraczano promem, na pocz. XV w. w miejscu przeprawy wybudowano most zwany odtąd Serbowski. Decyzją rady miejskiej Głogowa, w latach 1590 - 1593 wybudowano, kolejny most. W XVII w. wieś słynęła z uprawy winnej latorośli. W 1627 r. przy moście Serbowski urządzono redutę, wchodzącą w skład umocnień na przedpolu Głogowa, którą rozbudowano na przełomie 1776/1777 r.

W 1765 r. w Serbach znajdowało się 27 gospodarstw kmieci, 9 zagrodników, 21 chałupników i komorników oraz 6 rzemieślników. Natomiast w 1791 r.: karczma, 1 wiatrak, 3 wolne majątki, 24 gospodarstw służebnych, 8 zagrodników, 18 chałupników i 28 innych domów. Razem było 93 gospodarstw z 411 mieszkańcami.

Wieś została całkowicie zniszczona w czasie oblężenia Głogowa w latach 1813-1814. Po wojnie ruiny domów zostały rozebrane, natomiast miejscowość otrzymała nową lokalizację około 1,5 km na wsch. W miejscu dawnej wsi wybudowano w latach 1825-1828 fort nazwany „Brückenkopf”. Na przełomie XIX/XX w. w dawnym parku na wsch. od Serbów wzniesiono strzelnicę na potrzeby poligonu artyleryjskiego. Połączenie kolejowe wieś otrzymała w 1896 r., dzięki wybudowaniu linii Głogów – Góra Śląska przez Szlichtyngową.

Na pocz. XX w. we wsi znajdowały się 4 restauracje, a jedna z nich - położona przy moście – stanowiła noclegownię dla podróżnych, którzy nie zdążyli wyjechać z miasta przed zmrokiem. W miejscowości było kilka sklepów, piekarni, nowoczesny młyn, remiza strażacka, 2 fabryki oraz budynki starej i nowej szkoły. Kościół, konsekrowany w 1911 r., przed wojną był w posiadaniu gminy ewangelickiej. Mniejszość katolicka gromadziła się w głogowskiej kolegiacie, przy której funkcjonował też cmentarz katolicki. Podczas walk o Głogów w 1945 r. Serby zostały poważnie zniszczone.

Stare Serby – pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1309 r. W 1580 r. miejscowość wzmiankowana jest jako Lerchenberg, od lat 30-tych XX w. – Alt Lerchenberg. Znajdowały się tu koszary kirasjerów. Prusacy utworzyli we wsi obóz jeniecki dla Francuzów wziętych do niewoli podczas wojny, działający w latach 1870-1871. Szacuje się, że przed II wojną światową w Starych Serbach mieszkało ponad 430 mieszkańców.

Szczyglice – w 1345 r. wzmiankowane jako Siegelicz, Sieglitz, w latach 1937-1945 wieś nosiła nazwę Bismarckhöhe. Do 1810 r. Szczyglice należały do kapituły kolegiackiej w Głogowie. W trakcie kampanii napoleońskiej łąki w okolicach Szczyglic wykorzystywane były do wypasu bydła dla potrzeb garnizonu francuskiego, kwaterującego w Głogowie. W 1842 r. we wsi znajdowało się 15 domów, 149 mieszkańców, w tym 39 ewangelików; działał wiatrak. W czasie II wojny światowej na wzgórzach wokół wsi ustawione były działa skierowane w kierunku miasta. W centrum stał wówczas pomnik upamiętniający poległych w obronie wsi podczas I wojny światowej.

Turów – pierwszy raz wzmiankowany w 1478 r. jako Tawir, potem Tauer. W 1885 r. we wsi znajdował się majątek liczący 347 ha, 5 domów, 75 mieszkańców, w tym 20 katolików. Wieś zajmowała obszar 46 ha, liczyła 27 domów, 128 mieszkańców w tym 24 katolików. Znajdował się tu folwark, szkoła i gospoda.

Wilków – wieś wzmiankowana pierwszy raz w 1301 r. jako Wilkaw, potem Wilkau, od lat 30-tych XX w. – Wolfau. W okresie XVI w. – koniec XVIII w. była własnością miasta Głogów.

Kościół i parafia w Wilkowie wzmiankowane są w 1357 r. Katolicka świątynia została przejęta przez protestantów w 1525 r., a po zniszczeniach wojny 30-letniej prawo do budowy kościoła uzyskali już tylko katolicy. Od 1761 r. właścicielem majątku w Wilkowie był komendant Głogowa, płk. Ludwik F. Lichnowski, który ufundował nowy kościół w 1769 r. We wsi była szkoła katolicka i ewangelicka. W czasie wojny 30-letniej została zniszczona przez Szwedów oblegających Głogów w 1632 r., w 1759 r. – przez Kozaków.

W 1838 r. Wilków nawiedziła powódź, która zniszczyła 20 domów razem z zabudowaniami gospodarczymi oraz szkołę ewangelicką. Po powodzi większość mieszkańców nie powróciła na swoje stare miejsce. Osiedlili się w powstałej obok kolonii – Nowy Wilków (Neu-Wilkau). W 1862 r. wzniesiono we wsi nowy budynek szkoły katolickiej, zaś w 1863 r. wybuchł wielki pożar, który spowodował duże straty w zabudowie. W 1871 r. zbudowana została nowa szkoła ewangelicka. W 1906 r. w Wilkowie powstał dworzec kolejowy na trasie Głogów – Góra, zlikwidowany w 1924 r.

Zabornia – wieś (Seborin, potem Sabor) powstała dopiero w XVI w. na fali kolonizacji podjętej przez Habsburgów. W 1624 r. mieszkańcy wsi zobowiązani byli do pańszczyzny pieszej i sprzężajnej na rzecz starosty głogowskiego oraz uiszczali czynsz częściowo pieniężny, częściowo w inwentarzu żywym. W okresie 1653 – 4 jako właściciel wsi lub jej części wymieniany jest baron Maximilian Adam von Montani, członek specjalnej komisji powołanej do odbierania kościołów protestanckich i przekazania ich katolikom. Przed wojną działała tu cegielnia.

5.3. Dziedzictwo materialne gminy Głogów i zabytki o najważniejszym znaczeniu

Materialne dziedzictwo kulturowe gminy to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały to miejsce. Są to zarówno układy przestrzenne miejscowości wraz z terenami zieleni komponowanej, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

• HISTORYCZNE UKŁADY PRZESTRZENNE

Historyczne układy przestrzenne wsi definiowane są jako przestrzenne założenia wiejskie lub miejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg. Układy te stanowią element składowy krajobrazu kulturowego.

Układy ruralistyczne wsi gminy Głogów

Zdjęcie nr 1. Zwarta zabudowa wsi Grodziec Mały, źródło: http://www.ugglogow.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=217:grodziec-maly&catid=65&Itemid=175

Układ osadniczy gminy charakteryzuje się zwartością zabudowy, historycznie wykształconą strukturą osiedleńczą z miejscowościami o randze ośrodków dominujących i silnym powiązaniem z miastem Głogowem. W oddziaływaniu osadniczym miasta znajdują się wsie: Ruszowice oraz Serby. Droga krajowa nr 12 wpływa na miejscowości: Serby, Serby Stare, Wilków i Ruszowice. W tych ośrodkach najsilniej występują tendencje do rozwoju osadnictwa.

Mimo wielowiekowych nawarstwień i przekształceń wsie w gminie zachowały czytelny historyczny układ ruralistyczny. Część z nich prezentuje układ ulicowy, w miarę narastania osadnictwa przekształcony w układ wielodrożnicowy: Grodziec Mały, Przedmoście, Klucze, Serby; Grodziec Mały – z typową zabudową zagrodową ze szczytowo ustawionymi domami. Szczyglice są wsią placową, nieregularny charakter prezentuje Zabornia, Krzekotów i Turów – są przykładami wsi rozbudowywanych wokół folwarku. Część wsi uległa przeobrażeniom miejskim (Serby, Ruszowice). Natomiast nietypowy charakter widlicy prezentują Szczyglice – wieś rozbudowana promieniście wokół niewielkiego placu.

• HISTORYCZNE ZESPOŁY ZABUDOWY REZYDENCJONALNEJ I FOLWARCZNEJ, PARKI

W związku z tym, że większość wsi gminy stanowiła własność miasta Głogów, w ich układach ruralistycznych występują zespoły zabudowy folwarcznej połączone z domem zarządcy. Jedynie z Borku znajduje się szlachecki zespół pałacowo-folwarczny powiązany z założeniem parkowym. Jest to zarazem najbardziej reprezentacyjny zabytek gminy.

Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem w Borku – zespół tworzą: pałac, park i folwark.

Park z 2 poł. XIX w., od pld. i wsch. ujęty szosą wiejską, przy pałacu przecięty alejką prowadząca do folwarku usytuowanego na pln. Obecnie w częściach skrajnych parku ulokowane są odrębne zabudowane parcele. Park naturalistyczny, o bardzo słabo czytelnym układzie. W składzie gatunkowym obecnie dominują lipy, klon pospolity, robinia akacjowa, dąb szypułkowy. Zrewitalizowany w 2015 r.

Zespół folwarczny znacznie zdegradowany, budynki pochodzące z przełomu XIX/XX w. zachowane są w stanie szczątkowym. Obora i chlewnia – zniszczone lub znacznie przebudowane, owczarnia i pozostałe budynki gospodarcze – niezachowane.

W związku z tym, że zespół folwarczny zachowany jest w stanie szczątkowym, nacisk należy położyć na zachowanie parku. Należy dążyć do zachowania i odtworzenia historycznego układu przestrzennego i układu zieleni, przeprowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych i rewaloryzacyjnych. Podworskie parki zabytkowe podlegają szczególnej ochronie. Stanowią swoisty dokument sztuki ogrodniczej, a jednocześnie część kulturalnego dorobku narodu. Należą do istotnego elementu krajobrazu, będącego świadectwem świadomego uporządkowania i zagospodarowania przestrzeni. Parki podnoszą walory estetyczne i kulturowe danego obszaru, stają się dla mieszkańców miejscem rekreacji i odpoczynku, jednocześnie są czynnikiem rozwijającym turystykę regionu.

Folwark w Wilkowie z domem zarządcy – powstały na koniec XIX w.-lata 30-te XX w. Budynki w zwartej zabudowie usytuowane wokół zabudowanego dziedzińca na rzucie wydłużonego prostokąta – zachował pierwotny układ znacznie przebudowanej i uzupełnionej zabudowy. Między folwarkiem a usytuowanym na zach. od niego dworem – ślad półkolistego podjazdu. Zachowany również fragment bramy wjazdowej na teren dworski – na płn. wsch. od dworu.

Zespół folwarczny w Grodźcu Małym – powstały w 2 poł. XIX w.-lata 30-te XX w. Zabudowany czworobok w centrum wsi, otoczony zwarta zabudową gospodarczą. Zachowane bryły budynków, podziały gzymsowe i układy otworów.

• CMENTARZE

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego. Są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu. Równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku jest konieczna, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania obiekty oznakować tablicami informacyjnymi.

Na terenie gminy Głogów znajdują się nieczynne cmentarze ewangelickie lub miejsca pocmentarne oraz cmentarze katolickie.

- Grodziec Mały, cmentarz rzymsko-katolicki, parafialny, na miejscu cmentarza ewangelickiego, data powstania: 1893 r.,
- Klucze, cmentarz rzymsko-katolicki, komunalny, na miejscu cmentarza ewangelickiego, data powstania: około 1935 r.,
- Krzekotów, cmentarz rzymsko-katolicki, komunalny, pozostałości niemieckich nagrobków rozrzucone w pobliskim lesie (?), data powstania: około 1918 r.,
- Przedmoście, zabytkowy cmentarz rzymsko-katolicki, parafialny, z kaplicą pw. Chrystusa Króla z pocz. XX w., data powstania: około 1880 r.,
- Rapocin, zabytkowy cmentarz przykościelny wraz z murem, data powstania: pocz. XVI w.,
- Serby, zabytkowy cmentarz ewangelicki, ob. komunalny, data powstania: 1894 r.,
- Wilków (Nowy Wilków), cmentarz rzymsko-katolicki, komunalny, data powstania: 1903 r.,
- Wilków, zabytkowy cmentarz przykościelny, po rewaloryzacji, data powstania: około 1769 r.

• HISTORYCZNE OBIEKTY BUDOWLANE

Gmina Głogów posiada niewiele obiektów zabytkowej architektury. Do najcenniejszych należą: pałac w Borku, barokowy kościół w Wilkowie i niszczący, gotycki kościół w opuszczonej wsi Rapocin.

Pałac w Borku

Zdjęcie 2, 3. Pałac w Borku na litografii, A. Dunckera, 1883 r. (w: Die ländlichen Wohnsitze, Schlösser und Residenzen der ritterschaftlichen Grundbesitzer in der preußischen Monarchie nebst den Königlichen Familien-, Haus-Fideikomiss- und Schatullgütern in naturgetreuen, künstlerisch ausgeführten, farbigen Darstellungen nebst begleitendem Text. Berlin, 1857-1883) oraz widok współczesny

Klasykystyczny pałac wzniesiony na miejscu założenia z przełomu XVII/XVIII w., przebudowany na pocz. XIX w. (radca królewski von Lucas), podwyższony o kondygnację, zmodernizowany w 1880 r. w stylu pruskiego eklektyzmu z elementami klasycyzmu. Wzniesiony na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny, nakryty czterospadowym dachem, z facjatkami na osi elewacji i szerokim, płytkim ryzalitem poprzedzonym portykiem filarowym dźwigającym balkon – na osi fasady; w zwieńczeniu ryzalitu trójkątny fronton. Elewacje poziomo boniowane, dzielone międzykondygnacyjnymi pasami ściany ujętymi w gzymsy. W kolejnych kondygnacjach bonie delikatniejsze. Okna prostokątne w profilowanych obramieniach; na pierwszym piętrze ujęte parami pilastrów dźwigających odcinki pełnego belkowania z gzymsem nadokiennym. W płycinach podokiennych piętra, pod gzymsem międzykondygnacyjnym i w trójkątnym frontonie – dekoracje sztukatorskie. Naroża ryzalitu frontowego ujęte w kanelowane pilastry korynckie w porządku wielkim; otwory ryzalitu ujęte parami pilastrów. Gzyms frontonu wsparty na wolutowych kroksztynach.

Dom zarządcy majątku w Wilkowie, powstały na koniec XIX w., zachowane cechy stylowe.

Zdjęcie nr 4. Dom zarządcy majątku w Wilkowie

Dworek w Starych Serbach nr 9, tzw. dworek Pauli; wzniesiony wg proj. Karla Erbsta ze Szczecina, ob. świetlica wiejska, data powstania: XIX/XX w.

Zdjęcie nr 5. Dworek w Starych Serbach nr 9

• **OBIEKTY SAKRALNE**

Kościół pw. św. Wawrzyńca, Rapocin

Zdjęcie nr 6. Kościół pw. św. Wawrzyńca, Rapocin

Kościół w Rapocinie to najcenniejszy zabytek gminy. Wzmiankowany w 1297 r., obecny pochodzi z przełomu XIV/XV w. Orientowany budynek jednonawowy z wieżą od zach., z prostokątnym prezbiterium, do którego przylega od płu. zakrystia (1896 r.), od pld. – kaplica, a do nawy kruchta wejściowa. Prezbiterium i zakrystia nakryte sklepieniami kolebkowymi, nawa – stropem. Ambona i ołtarze (1901 r.) – rzeźbiarz głogowski Jäkel, organy – firma Schlag i synowie. Kościół był wielokrotnie remontowany i odnawiany: 1791 r., 1849 r. W czasie II wojny spalony, został odbudowany w latach 1967-1968 i działał do 1988 r. Po wysiedleniu wsi Rapocin, kościół został zabezpieczony, a otwory zamurowane. Z czasem zabezpieczenia zostały usunięte, dach został częściowo rozebrany, co prowadzi do dewastacji świątyni. Obiekt popada w całkowitą ruinę, zachowały się gotyckie okna, portale i blendy w prezbiterium.

Przylegająca do muru otaczającego cmentarz przykościelny kaplica Góry Oliwnej (2 poł. XVIII w.) z polichromiami na stropie, znajduje się w stanie całkowitej ruiny.

Kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła, Serby

Zdjęcia 7, 8. Kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła, Serby

Kościół ewangelicki, wzniesiony w 1911 r. Zniszczony w 1945 r., odbudowany w nieco zmienionej formie w latach 1957-1959. Halowy, na rzucie prostokąta z aneksem dwukondygnacyjnej zakrystii i prostokątną, trójkondygnacyjną wieżą – usytuowanymi niesymetrycznie, w przeciwległych narożach korpusu. Ściany tynkowane fakturalnie, z gładko tynkowanymi podziałami ramowymi. Okna zamknięte łukiem okrągłym. Dach główny czterospadowy, dach wieży namiotowy.

Kościół pw. Ducha Świętego, Grodziec Mały

Zdjęcie nr 9. Kościół pw. Ducha Świętego, Grodziec Mały

Kościół ewangelicki, wzniesiony w 1900 r. Do lat 80-tych XX w. należał do parafii w Rapocinie, obecnie filialny parafii Wniebowzięcia NMP w Głogowie. Murowany z cegły, salowy, nakryty dwuspadowym dachem, z węższym i niższym prezbiterium – od płn.-wsch. i zakrystią przylegającą do prezbiterium od wsch. oraz z kwadratową wieżą wieńczącą kruchtę w fasadzie, dostępna po zewnętrznych schodach. Ostatnia

kondygnacja wieży wieloboczna, w zwieńczeniu – pękaty hełm z ażurową latarnią. Ściany ujęte w ceglane podziały ramowe, z gzymsem kostkowym, okna zamknięte okrągłolucznie.

Kościół pw. św. Jana Nepomucena, Wilków

Zdjęcie nr 10. Kościół pw. św. Jana Nepomucena, Wilków

Kościół wzmiankowany w 1357 r. Początkowo pw. Wszystkich Świętych, w latach 1524-1654 zajęty przez protestantów. Był wielokrotnie niszczony, m.in. przez Szwedów w 1632 r., w 1759 r. przez Kozaków. W 1769 r. odbudowany dzięki fundacji pułkownika Ludwika Ferdynanda Lichnowskiego, ze zmianą wezwania. W prezbiterium zachowała się drewniana figura św. Jana Nepomucena, w kościele – dwa całopostaciowe epitafia.

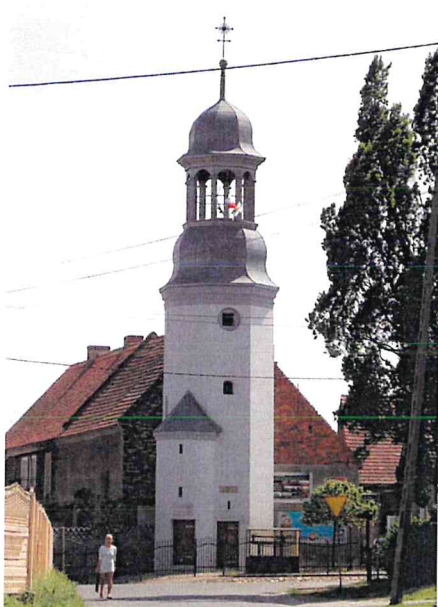
Kościół jednonawowy, nakryty trójspadowym dachem, przedłużonym nad niższe prezbiterium. Wieża w fasadzie rozmieszczona niesymetrycznie, zwieńczona daszkiem czterospadowym z latarnią. W narożu wieży i fasady – kruchta. Ściany murowane, gładko tynkowane, w narożach wieży – lizeny, gierowane w partii gzymsów.

Kościół filialny pw. Narodzenia NMP, Szczyglice, neogotycka, pochodzi z pocz. XIX w.

Zdjęcie nr 11. Kościół filialny pw. Narodzenia NMP, Szczyglice

Kaplica – dzwonnica, Przedmoście

Zdjęcie nr 12. Kaplica – dzwonnica, Przedmoście

Pozostałość po kościele. Wzniesiona w 1698 r., w 1922 r. gruntownie wyremontowana. Barokowa, trójkondygnacyjna, zwieńczona dwukondygnacyjnym, cebulastym hełmem z latarnią. Na rzucie ośmioboku, murowana z cegły. W dolnych kondygnacjach, do jednej ze ścian przylega półcylicyryczna klatka schodowa. Pomieszczenie w przyziemiu nakryte jest sklepieniem kolebkowym z lunetami. Inskrypcja na wieży: „W roku 1689 zbudowano ten obiekt na mój własny koszt za zezwoleniem mojego miłościwego pana, ku chwale Boga i zwierzchnictwa i na wieczna pamiątkę o mnie, Heinrich(u) Hoffmann, obecnym sołtysie dziedzicznym i sądowym”.

Kaplica cmentarna pw. Chrystusa Króla, Przedmoście, powstała w 1934 r.

Zdjęcie nr 13. Kaplica cmentarna pw. Chrystusa Króla, Przedmoście

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne, krzyże pokutne

Bardzo istotnym zagadnieniem w zakresie ochrony zabytków jest opracowanie ewidencji tych obiektów, które należą do ruchomych, ale są połączone na stałe z gruntem, funkcjonując w otwartej przestrzeni. Są to przydrożne kapliczki niekubaturowe, krzyże, dzwonnice, pomniki, rzeźby, których jedynie znikoma ich część z nich włączona jest do ewidencji.

Na terenie gminy zlokalizowano 24 obiekty tego typu. W większości są to murowane, prostopadłościowe kapliczki z arkadową wnęką na figurę w zwieńczeniu. W Przedmościu znajdują się dwa

kamienne krzyże pokutne (wym. ok.: 48 x 64 x 24 cm, wryty miecz, piaskowiec i ok.: 50 x 60 x 25 cm, piaskowiec) z okresu wojny 30-letniej.

Pomniki:

- obelisk z wykazem niemieckich mieszkańców – Przedmoście,
- pomnik ku czci zamordowanego księdza i tablica ku czci gospodyni księdza – Serby,
- głaz z tablicą OSP – Szczyglice,
- pamiątkowe głazy i tablice – Zabornia.

Zabytki techniki:

- młyn ob. magazyn zbożowy, Grodziec Mały,
- wały przeciwpowodziowe, Serby – budowano je już w pocz. XIII w., jednak systematycznym zabezpieczeniem przeciwpowodziowym zainteresowały się władze austriackie po powodzi w 1736 r. W 1741 r. administracja pruska opracowała plan regulacji Odry i rozpoczęto prace. W ciągu kilkudziesięciu lat umocniono brzegi, wykonano przekopy i zbudowano tamy poprzeczne. W efekcie skrócono rzekę o około 160 km. Regulację Odry a właściwie wykop nowego koryta, w okolicach Głogowa wykonano w latach 1741-1743. Nadzór nad pracami sprawował inżynier Mateusz von Schubarth.

Kolej i stacje kolejowe:

- most kolejowy, Grodziec Mały,
- dworzec kolejowy, Grodziec Mały,
- stacja kolejowa Serby-Zachód, ob. budynek nieużytkowany, Serby, z końca XIX w.
- dworzec, ob. budynek mieszkalny, Wilków, z poł. XIX w.

Zdjęcie nr 14. Dawny dworzec, ob. bud. mieszkalny, Wilków

Zdjęcie nr 15. Stacja kolejowa Serby-Zachód, ob. budynek nieużytkowany, Serby

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Głogów funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.4.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Głogów znajdują się 25 zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, w tym 8 stanowisk archeologicznych (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Głogów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WSPISU
1	Borek	Pałac	nr 17	A/2765/1000/L	14-11-1991
2	Borek	Park	dz. nr 369/1-3, 369/12-17, 57, 58	A/2766/535/L	19-06-1979
3	Przedmoście	Kaplica - dzwonnica	dz. nr 282/1, 282/2	A/2343/703	18-12-1963
4	Przedmoście	Cmentarz parafialny	dz. nr 182	A/2344/763/L	28-12-1987
5	Przedmoście	Karczma, ob. dom mieszkalny	ul. Szkolna 23	A/3210/704	18-12-1963
6	Rapocin	Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca	dz. nr 524	A/2361/666	18-12-1963
7	Rapocin	Cmentarz parafialny	dz. nr 524	A/2362/764L	28-12-1987
8	Rapocin	Mur cmentarny	dz. nr 524	A/2362/764L	28-12-1987
9	Ruszwice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa 41	A/3288/709	18-12-1963
10	Serby	Cmentarz komunalny	ul. Kwiatowa, dz. nr 27	A/2395/745/L	28-12-1987
11	Serby	Budynek na stacji kolejowej - Serby Zachodnie	ul. Główna 38	A/3389/810/L	28-12-1987
12	Szczyglice	Kościół filialny pw. Narodzenia NMP	nr 23	A/747	10-04-2006
13	Wilków	Kościół parafialny pw. Św. Jana Nepomucena	ul. Spółdzielcza 57	A/2532/385	02-04-1963
14	Wilków	Cmentarz przykościelny	ul. Spółdzielcza, dz. nr 588/1	A/2533/765/L	28-12-1987
15	Wilków	Dworzec kolejowy	ul. Głogowska 24	A/3397/808/L	28-12-1987

16	Wilków	Budynek gospodarczy wraz z łącznikiem	ul. Głogowska 24	A/3397/808/L	28-12-1987	
17	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Głogowska 24	A/3397/808/L	28-12-1987	
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE						
LP.	MIEJSCOWOŚĆ AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI/ NA OBSZARZE	TYP STANOWISKA	CHRONOLOGIA	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WSPISU
18	Borek (Przedmoście) AZP 68-20	1/11	grodzisko	wczesne średniowiecze	175/85 KZA-1-V-73/36/66	10-03-1966
19	Grodziec Mały AZP 67-19	1/25	cmentarzysko	średniowiecze	238/85 194/Ar/69	10-11-1969
20	Grodziec Mały AZP 67-19	2/24	grodzisko	wczesne średniowiecze	189/85 KZA-1-V-105/68	01-12-1968
21	Krzekotów AZP 67-20	1/1	osada	V i VI w. n.e.	198/85 KZA-1-V-113/68	01-12-1968
22	Serby AZP 67-20	1/23	osada	kultura łużycka	197/85 KZA-1-V-112/68	01-12-1968
23	Serby AZP 67-20	2/24	osada	mezolit	216/85 KZA-1-V-154/68	01-12-1968
24	Serby AZP 67-20	3/25	osada	mezolit	203/85 KZA-1-V-118/68	01-12-1968
25	Wilków AZP 67-20	1/29	osada	wczesne średniowiecze	202/85 KZA-1-V-117/68	01-12-1968

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujące historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki, a także np. piece czy kominki.

Obiekty wpisane są do rejestru zabytków i również objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zobowiązuje właściciela lub posiadacza zabytku ruchomego do:

- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytku;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę;
- zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu lub kradzieży, zagrożeniu, zmianie miejsca przechowania, zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Głogów wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych (Tabela nr 3). Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Szczegółowe informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Głogów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE PRZECHOWYWANIA	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	ZAKRES WPISU	IŁOŚĆ POZYCJI
1	Wilków	kościół par. pw. św. Jana Nepomucena	dec. nr 579/25/B/71 z dnia 12 marca 1971 r.	wyposażenie wnętrza kościoła parafialnego w Wilkowie, rzeźby, sprzęty, przedmioty rzemiosła artystycznego wymienione w załączniku stanowią integ. część dec.	18
2	Rapocin	kościół p.w. św. Wawrzyńca	cec. nr 12/B/00/1-7 z dnia 22 marca 2000 r.	zabytkowe elementy wyposażenia, pochodzące z nieczynnego kościoła w Rapocinie (gm. Głogów), znajdujące się na strychu plebanii parafii rzymsko-katolickiej pw. Wniebowzięcia NMP w Głogowie	7
3	Rapocin	kaplica na cmentarzu przykościelnym	Dec. nr B/2714 z dnia 17 grudnia 2019r.	barokowe freski z przedstawieniami, m. in. „Jezusa w Ogrójcu” i „Golgoty”, zachowane na fragmentach ścian oraz w niszach ruin kaplicy zlokalizowanej na cmentarzu przy kościele pw. św. Wawrzyńca w Rapocinie (dz. nr 524)	

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 r. Nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków w gminie Głogów została wykonana w 2016 r. Stan obiektów jest niezadowolający. Większość wiejskiej zabudowy mieszkalnej, znajdująca się ewidencji uległa znacznemu zniszczeniu poprzez beładną modernizację elewacji i przywrócenie im pierwotnego wyglądu będzie bardzo trudnym zadaniem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i 2 (stanowiska archeologiczne).

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Ma na celu lokalizację stanowisk archeologicznych. Wszystkie zlokalizowane stanowiska powinny być ujęte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i uwzględnione w gminnych ewidencjach zabytków. Baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań i weryfikacji badań wcześniejszych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżniamy: grodziska – pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, miast itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne – zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną w postaci pozostałości miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych.

Obszar gminy Głogów został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą archeologiczne zdjęcie polski (AZP). Na terenie gminy Głogów znajduje się 373 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych (Załącznik nr 2) ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 8 stanowisk wpisanych jest do rejestru zabytków. Wśród nich są obiekty istotne z historycznego punktu widzenia: Borek, Przedmoście, Grodziec Mały i mogą być znakomitym elementem promocyjnym, wykorzystywanym w turystyce kulturalnej. Wymagają jednak odpowiedniego wyeksponowania w postaci wytyczenia szlaku oraz szczegółowego opisu historycznego i wizualizacji pierwotnego wyglądu.

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawiastwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu - art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisano do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Głogów;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Głogów.

Gmina Głogów jest właścicielem/współwłaścicielem 3 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Wszystkie obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 4).

Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Głogów jest właścicielem lub współwłaścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES
1	Borek	Park	dz. nr 369/1-3, 369/12-17, 57, 58
2	Przedmoście	Kaplica – dzwonnica	dz. nr 282/1, 282/2
3	Serby	Cmentarz komunalny	ul. Kwiatowa, dz. nr 27

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

W ostatnich latach gmina przeznaczyła na wydatki związane z zabytkami kwotę **9 389 zł**:

- **2019 r.** – zabiegi pielęgnacyjne drzew w parku w miejscowości Borek – 7 344,00 zł;
- **2018 r.** – wymiana połamanej ławki 738,00 zł; uzupełnienie piasku na boisku do gry w plażówkę 738,00 zł; koszenie trawy 569,00 zł – park w miejscowości Borek.

W 2020 r. pieniądze w budżecie zaplanowane są na zakup materiałów i wyposażenie oraz zakup usług w parku w miejscowości Borek.

Każdego roku na cmentarzu komunalnym w Serbach dokonywane są oględziny i w razie potrzeby przeprowadzane są zabiegi pielęgnacyjne drzew.

5.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz samorządowych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa. Niestety dziedzictwo niematerialne stosunkowo od niedawna podlega ochronie prawnej, stąd z reguły, w większości regionów nie prowadzono nad nim szczegółowych badań.

• Gwara

Na ziemiach zachodnich i północnych, które przed II wojną światową należały do Niemiec, a na mocy układu jałtańskiego zostały przyznane Polsce, znalazła się po 1945 r., oprócz ludności miejscowej polskiej i niemieckiej, ludność z różnych stron przedwojennego obszaru Polski. Byli to ekspatrianci z dawnych Kresów Wschodnich, osadnicy głównie z Polski centralnej (Kielecczyzna, Sandomierskie) i południowej (Podkarpacie), oraz przymusowo przesiedleni z pogranicza pld.-wsch. w ramach akcji „Wisła” Ukraińcy i Łemkowie. Gwary osadników nawarstwiały się na gwary polskiej ludności autochtonicznej tych ziem i mieszały się ze sobą. Doprowadziło to do powstania dialektów mieszanych, w następnym etapie – do integracji językowej. W wyniku procesu integracji językowej powstała polszczyzna ogólna z elementami gwarowymi różnej genezy, w zależności od pochodzenia jej użytkowników. Obecny dialekt regionu głogowskiego nie był naukowo badany.

• Inne elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy

Podobnie jak na terenie całego Dolnego Śląska, przez mieszkańców i kościoły kultywowana jest tradycja oraz obrzędowość katolicka:

- uczestnictwo w świątach roku liturgicznego (Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie i wiele innych),
- dbałość o miejsca kultu: kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne oraz nagrobki na cmentarzach,

– zwyczaj pielgrzymowania do wielu sanktuariów.

Z obrządkami kościelnymi wiążą się również uroczystości patriotyczne, które zwykle posiadają oprawę religijną.

• **Kultura**

Życie kulturalne skupia się wokół Gminnego Ośrodka Kultury w Przedmościu. Pod jego opieką działają 4 zespoły artystyczne, są nimi:

- Dziecięcy Zespół Wokalny „Iskierki” z Grodzca Małego;
- Zespół Folklorystyczny „Grodzianki” z Grodzca Małego;
- Zespół Folklorystyczny „Serbowiacy” z Serbów;
- Zespół Folklorystyczny „Przedmościanki” z Przedmościa.

Gminny Ośrodek Kultury współpracuje również z Kołami Gospodyń Wiejskich z terenu gminy. Ponadto oferta kulturalna gminy wzbogacana jest przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Przedmościu, która od 2011 r. uczestniczy w ogólnopolskim Programie Rozwoju Bibliotek, w sołectwie Serby znajduje się zaś filia powyższej biblioteki.

W gminie aktywnie działa także 7 świetlic środowiskowych znajdujących się w Borku, Przedmościu, Turowie, Ruszowicach, Serbach, Wilkowie, Grodźcu Małym oraz 6 świetlic wiejskich w Bytniku, Krzekotowie, Kluczach, Starych Serbach, Zaborni i Szczyglicach. W Serbach funkcjonuje biblioteka, posiadająca trzy filie w: Ruszowicach, Przedmościu, Grodźcu Małym. Remizy strażackie w Serbach, Ruszowicach, Przedmościu, Szczyglicach, Borku oraz Wilkowie obsługują imprezy kulturalne.

Na terenie gminy organizowane są różne wydarzenia kulturalne. Gminny Ośrodek Kultury jest organizatorem wielu imprez okolicznościowych oraz cyklicznych, m.in.: Festiwalu piosenki gminnej „Majowe śpiewanie”, Turnieju Wsi o Puchar Wójta Gminy, Święto Ziemiaka.

Hucznie w gminie obchodzone jest Gminne Święto Plonów – dożynki. Jest to ludowe święto połączone z obrzędami dziękczynnymi za ukończenie żniw i prac polowych. Tradycyjnie dożynki obchodzone są na koniec lata. Święto poświęcone jest zbiorom zbóż, w czasie którego dziękowano bogom za plony i proszono o jeszcze lepsze w przyszłym roku. W trakcie imprezy prezentowane są piękne wieńce dożynkowe w trakcie korowodu dożynkowego, przekazywany jest chleb ze zbóż oraz przygotowywane są regionalne przysmaki przez sołectwa gminy. Imprezie towarzyszą zabawy taneczne, występy zespołów folklorystycznych oraz koncerty.

Jedną z ciekawszych imprez jest Jesienny Piknik Kresowy, w trakcie którego odbywają się pokazy rękodzieła, występy zespołów ludowych oraz lokalne pierogi krzelowskie.

• **Turystyka i rekreacja**

Obszar gminy Głogów posiada wysokie walory krajobrazowe i przyrodnicze, sprzyjające rozwojowi turystyki i rekreacji. Położenie gminy wokół Głogowa stwarza możliwości rozwoju bazy wypoczynku weekendowego z nastawieniem na mieszkańców miasta i samorządów sąsiednich. Rozwój ruchu turystycznego powinien uwzględniać, obecnie mało wykorzystane, istniejące zbiorniki wodne w miejscowościach: Klucze, Wilków, Ruszowice oraz walory przyrodnicze terenów do nich przylegających, kompleksy leśne północnej części gminy, Wzgórza Dalkowskie z Górką Głogowską, założenie pałacowo-parkowe w Borku, funkcjonowanie stadnin koni w Krzekotowie oraz Ruszowicach, akcentowanie historii obiektów i jednostek osiedleńczych.

W gminie brakuje jednak zaplecza turystycznego. Dalszy rozwój wymaga inwestycji w bazę oraz informacje turystyczną, poprawę walorów estetycznych poprzez poprawę wyglądu domów i zagród, zagospodarowanie terenów otwartych oraz pobudzenie aktywności mieszkańców a także rozbudowę infrastruktury technicznej.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 5 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy Głogów, które w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał, co jest związane z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różne kultury.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY GŁOGÓW	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • obowiązująca gminna ewidencja zabytków; • opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; • uchwała dająca możliwość udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, usytuowanych w graniach administracyjnych gminy Głogów; • zachowane historyczne układy ruralistyczne wsi; • unikatowe obiekty zabytkowe – pałac w Borku, barokowy kościół w Wilkowie i niszczący, gotycki kościół w opuszczonej wsi Rapocin; • występujące formy prawne ochrony przyrody: obszar NATURA 2000 – OSO Łęgi Odrzańskie (gmina Głogów i Pęcław), użytek ekologiczny – Łęgi Głogowskie; • aktywna działalność Gminnego Ośrodka Kultury w Przedmościu, 7 świetlic środowiskowych i 6 świetlic wiejskich oraz zespołów artystycznych/folklorystycznych, Koła Gospodyń Wiejskich, 	<ul style="list-style-type: none"> • stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy; • niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, szlaków, oznakowań); • możliwość przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane tylko obiektom wpisanym do rejestru zabytków; • brak infrastruktury drogowej – chodników, parkingów, niewystarczająca liczba ścieżek rowerowych, oświetlenia.

<p>Gminna Biblioteka Publiczna w Przedmościu;</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizowane imprezy kulturalne, w tym dożynki, Jesienny Piknik Kresowy, Święto Ziemniaka; • rozbudowany system informacji przestrzennej. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • istniejące zbiorniki wodne w miejscowościach: Klucze, Wilków, Ruszowice; • dogodne warunki dla rozwijania turystyki oraz agroturystyki; • kreatywność inwestorów turystycznych; • zwiększający się napływ turystów; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • promowanie tworzenia obiektów rekreacyjnych, gospodarstw agroturystycznych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • rozwój współpracy między władzami gminy Głogów z władzami powiatu głogowskiego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków; • wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków – organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • krótki sezon turystyczny; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • często występujące anomalie pogodowe i zmieniający się klimat; • degradacja krajobrazu kulturowego w wyniku presji urbanistycznej.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności, jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju miasta. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania, co stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Głogów na lata 2016-2019. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6 i 7.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Głogów.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Głogów.

Tabela nr 6. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Głogów.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji kulturalnych/turystycznych, taki jak Gminny Ośrodek Kultury w Przedmościu, świetlice środowiskowe, świetlice wiejskie, Koła Gospodyń Wiejskich, Gminna Biblioteka Publiczna w Przedmościu w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków

edukacyjne, społeczne i turystyczne.	gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	
	Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów.	Ilość postawionych znaków/tablic, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków
	Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy Głogów.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy Głogów.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
	Uaktualnienie uchwały w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane obiektów wpisanych do rejestru zabytków, uwzględniające obowiązujące przepisy dające możliwość dotowania także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Czy zmieniono uchwałę
Zahamowanie procesu degradacji zabytków	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość

i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	zabytkowych stanowiących własność gminy (Tabela nr 4). W 2020 r. zaplanowane jest przeznaczenie środków z budżetu są na zakup materiałów i wyposażenie oraz zakup usług w zabytkowym parku w miejscowości Borek.	zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki

Tabela nr 7. Zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Głogów.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy we ścisłej współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Przedmościu oraz Gminną Biblioteką Publiczną w Przedmościu.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy Głogów,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Głogów),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działanie Społecznych opiekunów zabytków.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy Głogów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Głogów,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź

organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – co roku Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu przyjmuje Zarządzenie w sprawie: udzielania przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków. Wniosek składa się:

1) do dnia 30 czerwca, w którym dana dotacja ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,

2) do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Dolnośląskiego – Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wniosków. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjęta w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Dotacje z budżetu Powiatu Głogowskiego – udzielane są zgodnie z uchwałą nr XLV/393/2010 Rady Powiatu Głogowskiego z dnia 30.06.2010 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotacje mogą być udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, które zostaną zrealizowane w określonym przez umowę terminie. Ubiegający się o dotację podmiot składa stosowny wniosek o udzielenie dotacji w terminie do dnia 15 września roku poprzedzającego rok budżetowy do Zarządu Powiatu Głogowskiego. W szczególnie uzasadnionych przypadkach podmiot może złożyć wniosek o udzielenie dotacji w trakcie roku budżetowego.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu gminy Głogów – gmina udziela dotacji zgodnie z uchwałą nr VI/51/2007 Rady Gminy Głogów z dnia 28 września 2007 r. w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, usytuowanych w granicach administracyjnych gminy Głogów.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzeczonych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Program „Niepodległa” na lata 2017-2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

- **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. kończy się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad budżetem Unii Europejskiej w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

• Program Kultur, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2014-2021

Program Kultura, o całkowitym budżecie ponad 88 mln euro (z których 75 mln euro stanowią środki Mechanizmu Finansowego EOG, a przeszło 13 mln euro wkład krajowy) wdrażany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako Operatora Programu, we współpracy z partnerami z państw-darczyńców: Norweska Rada Sztuki (ACN) i Norweski Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego (RA).

Program jest kontynuacją programów z obszaru wsparcia kultury wdrażanych przy wsparciu dwóch poprzednich edycji Funduszy norweskich i EOG.

Program koncentruje się na roli, jaką kultura i dziedzictwo kulturowe odgrywają w rozwoju lokalnym i regionalnym z uwzględnieniem nacisku na zatrudnienie, przedsiębiorczość w obszarze kultury i szkolenie zawodowe. Program powinien uwzględniać działania i inicjatywy w sztuce i kulturze, które promują włączenie mniejszości etnicznych i narodowych.

O wsparcie w ramach uruchamianego Programu mogą ubiegać się m.in. publiczne instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego czy kościoły i związki wyznaniowe.

Dofinansowanie projektów może sięgać do 85% ich wartości.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
15. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Głogowie.
16. Materiały udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu.
17. <http://gminaglogow.pl/attachments/article/155/STUDIUM%20UWARUNKOWA%C5%83%20I%20KIERUNK%C3%93W.pdf>.
18. M. R. Górniak: Pałac i dworski park, Gazeta Lubuska 44 (1996 r.) nr 201.
19. K. Czapla, Przedmoście - grodzisko wczesnośredniowieczne, w: Encyklopedia Ziemi Głogowskiej nr 62/63.
20. http://www.glogow.pl/tzg/biblioteka_mulimedialna/ezg/ENCYKLOPEDIA%20ZIEMI%20GLOGOWSKIEJ%20-%20Zeszyt%2062-63.pdf.
21. <http://www.archeo.uni.wroc.pl/2013-1/SSA54/m6.pdf>.
22. K. Czapla. Dzidoszanie. Plemię zamieszkujące ziemię głogowską w X w.
23. Jarosław Kuczer, Wojciech Strzyżewski, Spisy dóbr ziemskich księstwa głogowskiego 1671-1727, Warszawa 2007 r.
24. R. Rokaszewicz, Rapocin – kościół pw. św. Wawrzyńca w Rapocinie, „Encyklopedia Ziemi Głogowskiej”, z. XXIII, TMG Głogów 1994 r.
25. S. Kowalski, Zabytki Środkowego Nadodrza, Zielona Góra 1976 r.
26. P. Łachowski, Tabele podatku gruntowego i ludności wsi śląskich z około 1765 r., oprac. Z. Kwaśny i Jan Wosch, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975 r.
27. A. Basara, H. Zduńska, Z zagadnień integracji językowej na Ziemiach Zachodnich, „Prace Filologiczne” 1969 r., XIX.
28. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. I (1880) – T.XV (1902).
29. www.stat.gov.pl/gus.
30. www.isap.sejm.gov.pl.

11. Spis tabel i zdjęć

1. Tabela nr 1. Lista obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Głogów.
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Głogów.
3. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Głogów.
4. Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Głogów jest właścicielem lub współwłaścicielem.
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT.
6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.
7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Głogów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR
1	Borek	Budynek mieszkalny		7
2	Borek	Pałac		17
3	Borek	Budynek gospodarczy		44, d. 34
4	Borek	Budynek mieszkalny		57, d. 37
5	Borek	Park		dz. nr 369/1-3, 369/12-17, 57, 58
6	Bytnik	Budynek mieszkalny		4
7	Bytnik	Budynek mieszkalny		10
8	Bytnik	Budynek mieszkalny		11, d. 7
9	Bytnik	Kapliczka przydrożna		przy nr 13, dz. nr 39
10	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		12a, d. 12
11	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		13
12	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		14
13	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		15
14	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		16
15	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		25
16	Grodziec Mały	Obora		25a
17	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		26
18	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		29
19	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		32
20	Grodziec Mały	Obora, ob. budynek mieszkalny		33
21	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		35
22	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		41
23	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		42
24	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		43
25	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		44
26	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		44a
27	Grodziec Mały	Budynek gospodarczy		50
28	Grodziec Mały	Kapliczka przydrożna, ob. kościół pw. św. Ducha		51
29	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		52
30	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		53
31	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		54
32	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		55a, d. nr 55
33	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		58
34	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		70
35	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		81
36	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		83
37	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		85

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

38	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		86
39	Grodziec Mały	Młyn		87
40	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		88
41	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		89
42	Grodziec Mały	Budynek mieszkalny		90
43	Grodziec Mały	Cmentarz parafialny	na północ od wsi	dz. nr 157
44	Grodziec Mały	Stajnia		dz. nr 263/2
45	Grodziec Mały	Budynek gospodarczy		dz. nr 500/2
46	Grodziec Mały	Historyczny układ ruralistyczny		
47	Klucze	Budynek gospodarczy		2
48	Klucze	Budynek mieszkalny		12
49	Klucze	Budynek gospodarczy		14
50	Klucze	Budynek mieszkalny		15
51	Klucze	Budynek mieszkalny		16
52	Klucze	Budynek mieszkalny		23
53	Klucze	Budynek gospodarczy		23
54	Klucze	Budynek mieszkalny		24
55	Klucze	Budynek mieszkalny		29
56	Klucze	Budynek mieszkalny		35
57	Klucze	Obora		36
58	Klucze	Cmentarz komunalny	na wschód od wsi	dz. nr 136
59	Klucze	Historyczny układ ruralistyczny		
60	Krzekotów	Budynek mieszkalny		4
61	Krzekotów	Budynek gospodarczy		4
62	Krzekotów	Budynek gospodarczy		8
63	Krzekotów	Budynek gospodarczy		11
64	Krzekotów	Budynek mieszkalny		12
65	Krzekotów	Budynek mieszkalny		13
66	Krzekotów	Budynek gospodarczy		13
67	Krzekotów	Budynek gospodarczy		14
68	Krzekotów	Budynek mieszkalny		18
69	Krzekotów	Stodoła		18
70	Krzekotów	Budynek gospodarczy		18
71	Krzekotów	Budynek mieszkalny		19
72	Krzekotów	Stodoła		19
73	Krzekotów	Cmentarz komunalny	na południowy-wschód od wsi	dz. nr 78
74	Krzekotów	Historyczny układ ruralistyczny		
75	Przedmoście	Cmentarz parafialny	na zachód od wsi	dz. nr 182
76	Przedmoście	Kaplica cmentarna		dz. nr 182
77	Przedmoście	Historyczny układ ruralistyczny		
78	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	1
79	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	5
80	Przedmoście	Budynek gospodarczy	ul. Długa	8
81	Przedmoście	Budynek gospodarczy	ul. Długa	10
82	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	15
83	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	18
84	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	19
85	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	20
86	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	25
87	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	27
88	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	28-28a, d. 24
89	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	30
90	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	38
91	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	45
92	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	55
93	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	55a
94	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	61
95	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	66

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

96	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	72
97	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	79
98	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	80
99	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	81
100	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	87
101	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Długa	97
102	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Dolna	6
103	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Dolna	7
104	Przedmoście	Budynek gospodarczy	ul. Dolna	7
105	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Dolna	12
106	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Krótka	9
107	Przedmoście	Szkoła podstawowa	ul. Szkolna	3
108	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	4
109	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	5
110	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	6
111	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	10
112	Przedmoście	Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	16a, d. nr 16
113	Przedmoście	Kaplica, ob. kaplica-dzwonnica	ul. Szkolna	dz. nr 282/1, 282/2
114	Przedmoście	Karczma, ob. dom mieszkalny	ul. Szkolna	23
115	Rapocin	Cmentarz parafialny		dz. nr 524
116	Rapocin	Kaplica, ob. ruina	na terenie cmentarza	dz. nr 524
117	Rapocin	Kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca		dz. nr 524
118	Rapocin	Mur cmentarny		dz. nr 524
119	Ruszowice	Historyczny układ ruralistyczny		
120	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Bursztynowa	1
121	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Bursztynowa	2-2a, d. 2a
122	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Bursztynowa	6
123	Ruszowice	Budynek gospodarczy	ul. Bursztynowa	10
124	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Herbaciana	1-3, d. 3, 5
125	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	3
126	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	8
127	Ruszowice	Budynek mieszkalny, szkoła podstawowa i przedszkole, ob. budynek nieużytkowany	ul. Tęczowa	10, d. nr 10a
128	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	14
129	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	23
130	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	25
131	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	26
132	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	27
133	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	30
134	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	32
135	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	34
136	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	39
137	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	41
138	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	46
139	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	48
140	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	49a, d. 49
141	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	51
142	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa , d. Bursztynowa 1a	52
143	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	59
144	Ruszowice	Budynek gospodarczy	ul. Tęczowa	67
145	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	68
146	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	70
147	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	74
148	Ruszowice	Budynek mieszkalny	ul. Tęczowa	84
149	Serby (Serby Zachodnie)	Schron piechoty		dz. nr 179/2

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

150	Serby	Historyczny układ ruralistyczny		
151	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	23, d. 3
152	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	27, d. 5
153	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	29, d. 6
154	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	31, d. 7
155	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	33, d. 8
156	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	35, d. 9
157	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	37-37a, d. 10
158	Serby	Budynek na stacji kolejowej - Serby Zachodnie	ul. Główna	38
159	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	40, d. 70
160	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	41, d. 12
161	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	42, d. 69
162	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	46, d. 68
163	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	48, d. 67
164	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	50
165	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	54, d. 64
166	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	55, d. 15
167	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	56
168	Serby	Przedszkole	ul. Główna	63, d. 19
169	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	64, d. 54
170	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	67, d. 23-21
171	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	69, d. 24
172	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	70, d. 55
173	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	73, d. 26
174	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	74-74a, d.53
175	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	76, d. 52
176	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	77, d. 27
177	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	79, d. 28
178	Serby	Kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła	ul. Główna	80
179	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	81, d. 29
180	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	84, d. 48
181	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	87, d. 32
182	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Główna	92-92a-92b-92c, d. 45
183	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Gospodarcza	3, d. 1a
184	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Gospodarcza	12, d. 14
185	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Gospodarcza	13, d. 5a
186	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Kolejowa	1
187	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Kolejowa	2
188	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Kolejowa	3
189	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	2, d. 25
190	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	6, d. 23
191	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	24, d. 17
192	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	32, d. 14
193	Serby	Cmentarz komunalny	ul. Kwiatowa	dz. nr 27
194	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa	12, d. 15
195	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa	13, d. 5
196	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa	14
197	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa	15, d. 6
198	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa	17, d. 7
199	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa	21, d. 9
200	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Ogrodowa	25, d. 10
201	Serby	Budynek mieszkalny	ul. Parkowa	2
202	Stare Serby	Budynek mieszkalny		1
203	Stare Serby	Budynek mieszkalny		2
204	Stare Serby	Budynek mieszkalny		3
205	Stare Serby	Budynek mieszkalny		9

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

206	Stare Serby	Budynek mieszkalny		18
207	Stare Serby	Budynek mieszkalny		20
208	Stare Serby	Budynek mieszkalny		21
209	Stare Serby	Budynek mieszkalno - gospodarczy		22
210	Stare Serby	Budynek mieszkalny		23
211	Stare Serby	Historyczny układ ruralistyczny		
212	Stare Serby	Schron pogotowia dla piechoty		dz. nr 151/282
213	Stare Serby	Wartownia I		dz. nr 151/282
214	Stare Serby	Wartownia II		dz. nr 659/283
215	Szczyglice	Budynek mieszkalny		1
216	Szczyglice	Budynek mieszkalny		6-6a, d. 6a
217	Szczyglice	Budynek mieszkalny		14
218	Szczyglice	Budynek mieszkalny		16
219	Szczyglice	Budynek mieszkalny		21-21a, d. 17
220	Szczyglice	Kościół filialny pw. Narodzenia NMP		23
221	Szczyglice	Historyczny układ ruralistyczny		
222	Turów	Budynek mieszkalny		3
223	Turów	Budynek mieszkalny		11-11a, d. 11
224	Turów	Budynek mieszkalny		12
225	Turów	Teren pocmentarny	na północny-wschód od wsi	dz. nr 152
226	Wilków	Historyczny układ ruralistyczny		
227	Wilków (Nowy Wilków)	Historyczny układ ruralistyczny		
228	Wilków (Żyznów)	Historyczny układ ruralistyczny		
229	Wilków	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Głogowska	1
230	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Głogowska	1
231	Wilków	Szkoła	ul. Głogowska	5
232	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Głogowska	5
233	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	5a, d. 5/2
234	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Głogowska	5a, d. 5/2
235	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	8
236	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	16
237	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Głogowska	16
238	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Głogowska	20
239	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Głogowska	20
240	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	20
241	Wilków	Budynek mieszkalny (ob. Nadleśnictwo)	ul. Głogowska	22
242	Wilków	Budynek gospodarczy wraz z łącznikiem	ul. Głogowska	24
243	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Głogowska	24
244	Wilków	Dworzec kolejowy	ul. Głogowska	24
245	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	26
246	Wilków	Cmentarz komunalny	ul. Klonowa	dz. nr 334
247	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	1
248	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	1
249	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	4
250	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Nowy Wilków	5
251	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Nowy Wilków	5
252	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	6
253	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	6
254	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	7
255	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	8
256	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	9a
257	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	10
258	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	11
259	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	11
260	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	12

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

261	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	13
262	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	13
263	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	14
264	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	15
265	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	15
266	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	16
267	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	16
268	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	17
269	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Nowy Wilków	17
270	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Nowy Wilków	17
271	Wilków	Budynek gospodarczy III	ul. Nowy Wilków	17
272	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	18
273	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	18
274	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	19
275	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	20
276	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	21
277	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Nowy Wilków	21
278	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	23
279	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Nowy Wilków	26
280	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Polna	1
281	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	12
282	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	14
283	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	18
284	Wilków	Ogrodzenie	ul. Spółdzielcza	18
285	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	22
286	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	24
287	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	24
288	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	25
289	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	26
290	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	26
291	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	27
292	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	28
293	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	29
294	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	30
295	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	31
296	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	32
297	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	33
298	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	33
299	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	33
300	Wilków	Ogrodzenie	ul. Spółdzielcza	33
301	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	34
302	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	34
303	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	34
304	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	35
305	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	36
306	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	36
307	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	36
308	Wilków	Budynek gospodarczy III	ul. Spółdzielcza	36
309	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	38
310	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	38
311	Wilków	Budynek gospodarczy III	ul. Spółdzielcza	38
312	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	39
313	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	39
314	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	39
315	Wilków	Budynek mieszkalno -gospodarczy	ul. Spółdzielcza	40
316	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	40
317	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	40
318	Wilków	Ogrodzenie	ul. Spółdzielcza	42
319	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	43

320	Wilków	Brama wjazdowa	ul. Spółdzielcza	44
321	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	44
322	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	44
323	Wilków	Dwór	ul. Spółdzielcza	44
324	Wilków	Zespół folwarcznych z parkiem	ul. Spółdzielcza	44
325	Wilków	Budynek mieszkalno -gospodarczy	ul. Spółdzielcza	45
326	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	45
327	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	53
328	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Spółdzielcza	53
329	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Spółdzielcza	53
330	Wilków	Ogrodzienie	ul. Spółdzielcza	53
331	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Spółdzielcza	55
332	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	55
333	Wilków	Kościół parafialny pw. Św. Jana Nepomucena	ul. Spółdzielcza	57
334	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Spółdzielcza	przy nr 26
335	Wilków	Cmentarz przykościelny	ul. Spółdzielcza	dz. nr 588/1
336	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	2
337	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	3
338	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Żyznowska	3
339	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	4
340	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	5
341	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Żyznowska	5
342	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Żyznowska	5
343	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	6
344	Wilków	Budynek mieszkalno -gospodarczy	ul. Żyznowska	7a
345	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Żyznowska	13
346	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	14
347	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Żyznowska	14
348	Wilków	Budynek gospodarczy I	ul. Żyznowska	15
349	Wilków	Budynek gospodarczy II	ul. Żyznowska	15
350	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	16
351	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Żyznowska	16
352	Wilków	Budynek mieszkalno - gospodarczy	ul. Żyznowska	17
353	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Żyznowska	17
354	Wilków	Budynek mieszkalny	ul. Żyznowska	18
355	Wilków	Budynek gospodarczy	ul. Żyznowska	18
356	Zabornia	Willa-leśniczówka		11
357	Zabornia	Budynek mieszkalny		10
358	Zabornia	Historyczny układ ruralistyczny		

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Głogów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NUMER OBSZARU AZP	NUMER STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE
1	Grodziec Mały	67-19	1	25
2	Grodziec Mały	67-19	2	24
3	Grodziec Mały	67-19	3	26
4	Grodziec Mały	67-19	4	59
5	Grodziec Mały	67-19	5	60
6	Grodziec Mały	67-19	6	61
7	Grodziec Mały	67-19	7	72
8	Grodziec Mały	67-19	8	74
9	Grodziec Mały	67-19	9	75
10	Grodziec Mały	67-19	10	76
11	Grodziec Mały	67-19	11	77
12	Grodziec Mały	67-19	12	78

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

13	Grodziec Mały	67-19	13	79
14	Grodziec Mały	67-19	14	80
15	Grodziec Mały	67-19	15	81
16	Grodziec Mały	67-19	16	82
17	Grodziec Mały	67-19	17	83
18	Grodziec Mały	67-19	18	84
19	Grodziec Mały	67-19	19	85
20	Grodziec Mały	67-19	20	86
21	Grodziec Mały	67-19	21	87
22	Grodziec Mały	67-19	22	88
23	Grodziec Mały	67-19	23	89
24	Grodziec Mały	67-19	24	90
25	Grodziec Mały	67-19	25	91
26	Grodziec Mały	67-19	26	92
27	Grodziec Mały	67-19	27	93
28	Grodziec Mały	67-19	28	94
29	Grodziec Mały	67-19	29	95
30	Grodziec Mały	67-19	30	96
31	Grodziec Mały	67-19	31	97
32	Grodziec Mały	67-19	32	98
33	Grodziec Mały	67-19	33	99
34	Grodziec Mały	67-19	34	100
35	Grodziec Mały	67-19	35	101
36	Grodziec Mały	67-19	36	102
37	Grodziec Mały	67-19	37	170
38	Grodziec Mały	67-19	38	189
39	Grodziec Mały	67-19	39	190
40	Grodziec Mały	67-19	40	214
41	Rapocin	67-19	1	103
42	Rapocin	67-19	2	104
43	Rapocin	67-19	3	105
44	Rapocin	67-19	4	106
45	Rapocin	67-19	5	107
46	Rapocin	67-19	6	108
47	Serby	67-19	45	57
48	Serby	67-19	46	58
49	Serby	67-19	47	62
50	Serby	67-19	48	63
51	Serby	67-19	49	64
52	Serby	67-19	50	65
53	Serby	67-19	51	66
54	Serby	67-19	52	67
55	Serby	67-19	53	68
56	Serby	67-19	54	69
57	Serby	67-19	55	70
58	Serby	67-19	56	71
59	Serby	67-19	57	73
60	Serby	67-19	58	215
61	Klucze	67-20	1	90
62	Klucze	67-20	2	91
63	Klucze	67-20	3	92
64	Klucze	67-20	4	93
65	Klucze	67-20	5	94
66	Klucze	67-20	6	95
67	Klucze	67-20	7	96
68	Klucze	67-20	8	97
69	Klucze	67-20	9	98
70	Klucze	67-20	10	99
71	Klucze	67-20	11	100

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

72	Klucze	67-20	12	101
73	Klucze	67-20	13	102
74	Klucze	67-20	14	103
75	Klucze	67-20	15	104
76	Klucze	67-20	16	105
77	Klucze	67-20	17	106
78	Krzekotów	67-20	1	1
79	Krzekotów	67-20	2	2
80	Krzekotów	67-20	3	3
81	Krzekotów	67-20	4	4
82	Krzekotów	67-20	5	5
83	Krzekotów	67-20	6	6
84	Krzekotów	67-20	7	7
85	Krzekotów	67-20	8	8
86	Krzekotów	67-20	9	9
87	Krzekotów	67-20	10	10
88	Krzekotów	67-20	11	11
89	Krzekotów	67-20	12	12
90	Krzekotów	67-20	13	32
91	Krzekotów	67-20	14	13
92	Krzekotów	67-20	15	33
93	Krzekotów	67-20	16	34
94	Krzekotów	67-20	17	35
95	Krzekotów	67-20	18	36
96	Krzekotów	67-20	19	37
97	Krzekotów	67-20	20	38
98	Krzekotów	67-20	21	39
99	Krzekotów	67-20	22	40
100	Krzekotów	67-20	23	41
101	Krzekotów	67-20	24	42
102	Krzekotów	67-20	25	43
103	Krzekotów	67-20	26	44
104	Krzekotów	67-20	27	45
105	Krzekotów	67-20	28	46
106	Krzekotów	67-20	29	47
107	Krzekotów	67-20	30	48
108	Krzekotów	67-20	31	49
109	Krzekotów	67-20	32	50
110	Krzekotów	67-20	33	51
111	Krzekotów	67-20	34	52
112	Krzekotów	67-20	35	53
113	Krzekotów	67-20	36	54
114	Krzekotów	67-20	37	55
115	Serby Stare	67-20	1	107
116	Serby Stare	67-20	2	108
117	Serby Stare	67-20	3	109
118	Serby Stare	67-20	4	110
119	Serby Stare	67-20	5	111
120	Serby Stare	67-20	6	112
121	Serby	67-20	1	23
122	Serby	67-20	2	24
123	Serby	67-20	3	25
124	Serby	67-20	4	26
125	Serby	67-20	5	27
126	Serby	67-20	6	28
127	Serby	67-20	7	113
128	Serby	67-20	8	114
129	Serby	67-20	9	115
130	Serby	67-20	10	116

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

131	Serby	67-20	11	117
132	Serby	67-20	12	118
133	Serby	67-20	13	119
134	Serby	67-20	14	120
135	Serby	67-20	15	121
136	Serby	67-20	16	122
137	Serby	67-20	17	123
138	Serby	67-20	18	124
139	Serby	67-20	19	125
140	Serby	67-20	20	126
141	Serby	67-20	21	127
142	Serby	67-20	22	128
143	Serby	67-20	23	129
144	Serby	67-20	24	130
145	Serby	67-20	25	131
146	Serby	67-20	26	132
147	Serby	67-20	27	133
148	Serby	67-20	28	134
149	Serby	67-20	29	135
150	Serby	67-20	30	136
151	Serby	67-20	31	137
152	Serby	67-20	32	138
153	Serby	67-20	33	139
154	Serby	67-20	34	140
155	Serby	67-20	35	141
156	Serby	67-20	36	142
157	Serby	67-20	37	143
158	Serby	67-20	38	144
159	Serby	67-20	39	145
160	Serby	67-20	40	146
161	Serby	67-20	41	147
162	Serby	67-20	42	148
163	Serby	67-20	43	149
164	Serby	67-20	44	150
165	Serby	67-20	59	167
166	Wilków	67-20	1	29
167	Wilków	67-20	2	30
168	Wilków	67-20	3	31
169	Wilków	67-20	4	57
170	Wilków	67-20	5	58
171	Wilków	67-20	6	59
172	Wilków	67-20	7	61
173	Wilków	67-20	8	62
174	Wilków	67-20	9	63
175	Wilków	67-20	10	64
176	Wilków	67-20	11	65
177	Wilków	67-20	12	66
178	Wilków	67-20	13	67
179	Wilków	67-20	14	68
180	Wilków	67-20	15	69
181	Wilków	67-20	16	70
182	Wilków	67-20	17	71
183	Wilków	67-20	18	72
184	Wilków	67-20	19	73
185	Wilków	67-20	20	74
186	Wilków	67-20	21	75
187	Wilków	67-20	22	76
188	Wilków	67-20	23	77
189	Wilków	67-20	24	78

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

190	Wilków	67-20	25	79
191	Wilków	67-20	26	80
192	Wilków	67-20	27	81
193	Wilków	67-20	28	82
194	Wilków	67-20	29	83
195	Wilków	67-20	30	84
196	Wilków	67-20	31	85
197	Wilków	67-20	32	86
198	Wilków	67-20	33	87
199	Wilków	67-20	34	88
200	Wilków	67-20	35	89
201	Wilków	67-20	36	60
202	Wilków	67-21	37	1
203	Wilków	67-21	38	4
204	Wilków	67-21	39	2
205	Wilków	67-21	40	3
206	Ruszowice (d. Głogów-Brzostów)	68-19	39	136
207	Ruszowice (d. Głogów-Brzostów)	68-19	40	137
208	Ruszowice (d. Głogów-Brzostów)	68-19	43	140
209	Ruszowice (d. Głogów-Brzostów)	68-19	44	141
210	Ruszowice	68-19	1	19
211	Ruszowice	68-19	2	27
212	Ruszowice	68-19	3	17
213	Ruszowice	68-19	4	18
214	Ruszowice	68-19	5	16
215	Ruszowice	68-19	6	26
216	Ruszowice	68-19	7	25
217	Ruszowice	68-19	8	15
218	Ruszowice	68-19	9	145
219	Ruszowice	68-19	10	146
220	Ruszowice	68-19	11	147
221	Ruszowice	68-19	12	148
222	Ruszowice	68-19	13	162
223	Ruszowice	68-19	14	163
224	Ruszowice	68-19	15	164
225	Ruszowice	68-19	16	165
226	Ruszowice	68-19	17	166
227	Ruszowice	68-19	18	167
228	Ruszowice	68-19	19	168
229	Ruszowice	68-19	20	169
230	Ruszowice	68-19	21	176
231	Ruszowice	68-19	22	178
232	Ruszowice	68-19	23	179
233	Ruszowice	68-19	24	183
234	Ruszowice	68-19	25	223
235	Ruszowice	68-19	26	224
236	Ruszowice	68-19	27	225
237	Ruszowice	68-19	28	226
238	Ruszowice	68-19	29	227
239	Ruszowice	68-19	30	228
240	Ruszowice	68-19	31	229
241	Ruszowice	68-19	32	230
242	Ruszowice	68-19	33	231
243	Ruszowice	68-19	34	232
244	Ruszowice	68-19	37	236

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

245	Ruszowice	68-19	38	237
246	Ruszowice	68-19	39	238
247	Ruszowice	68-19	40	239
248	Borek	68-20	1	11
249	Borek	68-20	2	26
250	Borek	68-20	3	27
251	Borek	68-20	4	28
252	Borek	68-20	5	29
253	Borek	68-20	6	30
254	Borek	68-20	7	31
255	Borek	68-20	8	32
256	Borek	68-20	9	33
257	Borek	68-20	10	34
258	Borek	68-20	11	35
259	Borek	68-20	12	36
260	Borek	68-20	13	37
261	Borek	68-20	14	38
262	Borek	68-20	15	39
263	Borek	68-20	16	40
264	Borek	68-20	17	41
265	Borek	68-20	18	42
266	Borek	68-20	19	43
267	Borek	68-20	20	44
268	Borek	68-20	21	45
269	Borek	68-20	22	46
270	Borek	68-20	23	47
271	Borek	68-20	24	48
272	Borek	68-20	25	49
273	Bytnik (Bytomin)	68-20	1	9
274	Bytnik (Bytomin)	68-20	2	98
275	Bytnik (Bytomin)	68-20	3	99
276	Bytnik (Bytomin)	68-20	4	100
277	Bytnik (Bytomin)	68-20	5	101
278	Bytnik (Bytomin)	68-20	6	102
279	Bytnik (Bytomin)	68-20	7	103
280	Bytnik (Bytomin)	68-20	8	104
281	Bytnik (Bytomin)	68-20	9	105
282	Bytnik (Bytomin)	68-20	10	106
283	Bytnik (Bytomin)	68-20	11	97
284	Osiedle Krzepów (d. Krzepów)	68-20	3	50
285	Osiedle Krzepów (d. Krzepów)	68-20	4	51
286	Osiedle Krzepów (d. Krzepów)	68-20	5	52
287	Przedmoście	68-20	1	60
288	Przedmoście	68-20	2	10
289	Przedmoście	68-20	3	61
290	Przedmoście	68-20	4	62
291	Przedmoście	68-20	5	63
292	Przedmoście	68-20	6	64
293	Przedmoście	68-20	7	65
294	Przedmoście	68-20	8	66
295	Przedmoście	68-20	9	67
296	Przedmoście	68-20	10	68
297	Przedmoście	68-20	11	69
298	Przedmoście	68-20	12	70
299	Ruszowice	68-20	1	77
300	Ruszowice	68-20	35	114

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Głogów na lata 2020-2023

301	Ruszwice	68-20	36	115
302	Szczyglice (d. Górka)	68-20	2	76
303	Szczyglice	68-20	1	71
304	Zabornia	68-20	1	53
305	Zabornia	68-20	2	54
306	Zabornia	68-20	3	55
307	Zabornia	68-20	4	56
308	Zabornia	68-20	5	57
309	Zabornia	68-20	6	58
310	Przedmoście	69-20	13	5
311	Przedmoście	69-20	14	6
312	Przedmoście	69-20	15	167
313	Przedmoście	69-20	16	168
314	Przedmoście	69-20	17	169
315	Przedmoście	69-20	18	170
316	Przedmoście	69-20	19	171
317	Przedmoście	69-20	20	172
318	Przedmoście	69-20	21	173
319	Przedmoście	69-20	22	174
320	Przedmoście	69-20	23	175
321	Przedmoście	69-20	24	176
322	Przedmoście	69-20	25	177
323	Przedmoście	69-20	26	178
324	Przedmoście	69-20	27	179
325	Przedmoście	69-20	28	180
326	Przedmoście	69-20	29	181
327	Przedmoście	69-20	30	182
328	Przedmoście	69-20	31	183
329	Przedmoście	69-20	32	184
330	Przedmoście	69-20	33	185
331	Przedmoście	69-20	34	186
332	Przedmoście	69-20	35	187
333	Przedmoście	69-20	36	188
334	Przedmoście	69-20	37	189
335	Przedmoście	69-20	38	190
336	Przedmoście	69-20	39	191
337	Przedmoście	69-20	40	192
338	Przedmoście	69-20	41	193
339	Przedmoście	69-20	42	194
340	Przedmoście	69-20	43	195
341	Przedmoście	69-20	44	196
342	Przedmoście	69-20	45	197
343	Przedmoście	69-20	6	198
344	Przedmoście	69-20	47	199
345	Przedmoście	69-20	48	200
346	Przedmoście	69-20	49	201
347	Przedmoście	69-20	50	202
348	Przedmoście	69-20	51	203
349	Przedmoście	69-20	52	204
350	Przedmoście	69-20	53	205
351	Przedmoście	69-20	54	206
352	Przedmoście	69-20	55	207
353	Przedmoście	69-20	56	208
354	Przedmoście	69-20	57	209
355	Przedmoście	69-20	58	210
356	Przedmoście	69-20	59	212
357	Przedmoście	69-20	60	213
358	Przedmoście	69-20	61	214
359	Przedmoście	69-20	62	223

360	Przedmoście	69-20	63	224
361	Przedmoście	69-20	64	225
362	Przedmoście	69-20	65	226
363	Turów	69-20	1	144
364	Turów	69-20	2	145
365	Turów	69-20	3	146
366	Turów	69-20	4	147
367	Turów	69-20	5	148
368	Turów	69-20	6	149
369	Turów	69-20	7	150
370	Turów	69-20	8	151
371	Turów	69-20	9	152
372	Turów	69-20	10	153
373	Turów	69-20	11	154

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

PRZEWODNICZĄCY RADY

7.11
Piotr Cypryjański